

ลัจจะกับอำนาจ

สมเกียรติ วันทะนะ

บทสัมภาษณ์ มิเชล ฟูกู โดยอเลสซานโดร ฟอนดานา และปาสเกล ปาสติโน ; ใน MICHEL FOUCAULT, POWER/KNOWLEDGE, ED. BY COLIN GORDON, NEW YORK ; PANTHEON BOOKS, 1980, PP. 109-133 ; ผู้แปลขอขอบคุณอาจารย์ จิรติ ดิงศภัทย์ ที่กรุณาช่วยอ่านและให้ข้อเสนอแนะที่มีค่ายิ่งมากมายหลายประการ

ถาม คุณจะกรุณาช่วยกล่าวอย่างสังเขปได้ไหม ถึงเส้นทางที่พาให้คุณก้าวผ่านการศึกษารื่องความบ้าในยุคคลาสสิกมาสู่การศึกษาเรื่องอาชญากรรม และการกระทำผิด ?

ตอบ ตอนที่ผมกำลังเรียนหนังสือในช่วงต้นทศวรรษ 1950 นั้น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือปัญหาสถานะทางการเมืองและบทบาททางอุดมการณ์ของศาสตร์ อันที่จริง เรื่องไม่ได้อยู่ที่ว่ากรณีของลิเซเนโก (LYSENKO BUSINESS)¹ มีอิทธิพลครอบงำไปทั่วทุกหัวระแหง แต่ผมเชื่อเน่ครับว่าเรื่องบัดสีดังกล่าวนี้เอง - ซึ่งมีผู้พยายามปิดบังซ่อนเร้นเอาไว้อย่างพิถีพิถันเป็นเวลายาวนาน - ที่เป็นแกนกลางกระตุ้นให้เกิดคำถามที่น่าสนใจขึ้นมากมาย คำถามทั้งหมดเราสามารถสรุปรวบลงได้ด้วยคำเพียงสองคำคือ "อำนาจ" และ "ความรู้" ผมเชื่อว่าผมเขียนหนังสือความบ้าและอารยธรรมชั้นภายใต้กรอบโครงของคำถามดังกล่าว สำหรับผม เรื่องมีอยู่ว่า ถ้าเราต้องการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์หนึ่งๆ กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมโดยเลือกตัวอย่างของศาสตร์ เช่น ฟิสิกส์ทฤษฎีหรือเคมีอินทรีย์แล้ว ปัญหาก็คือ เรากำลังตั้งคำถามที่สลบซับซ้อนเกินขอบเขตหรือเปล่า? ในทางกลับกันถ้าเรายกตัวอย่างรูปแบบของความรู้ (KNOWLEDGE) อย่างเช่น จิตเวชศาสตร์มาเป็นประเด็นในการศึกษา ปัญหาก็คือ เรากำลังตั้งคำถามที่จะตอบได้ง่ายขึ้นหรือไม่ว่า เพราะจิตเวชศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีสถานะทางสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และปฏิบัติการด้านจิตเวชเองก็มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคมจำนวนมาก เกี่ยวพันกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจอันหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมืองในการจัดระเบียบสังคมนานาประการ? ผมเคยตั้งคำถามว่า เป็นความจริงไม่ใช่หรือว่าสายสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลของอำนาจและความรู้จะเป็นที่ประจักษ์ได้แน่นอนขึ้น ในกรณีที่เรายกตัวอย่างศาสตร์ที่มีสถานะ "เคลือบแคลง" เช่น จิตเวชศาสตร์? ผมตั้งคำถามเดียวกันนี้กับแพทย์ศาสตร์ในหนังสือ กำเนิดคลินิก จริงอยู่ที่เพราะวิทยาศาสตร์ที่หุ้มวิชาแพทย์ศาสตร์อยู่นั้นมีความแข็งแกร่งกว่าเพราะที่

หุ้มวิชาจิตเวชศาสตร์ แต่กระนั้นแพทย์ศาสตร์ก็ยังมี ความผูกพันกับโครงสร้างทางสังคมอย่างลึกซึ้ง เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ทำให้ผมต้องหงะในตอนนั้นก็คือ คำถามที่ผมตั้ง ไปนั้นมีจุดทำให้เกิดความสนใจขึ้นในหมู่ผู้ที่อยู่ในวงการที่เขียนถึง เลย์แมนแต่น้อย พวกเขาถือว่าปัญหาดังกล่าวไม่มีความสำคัญทางการเมืองเลย และในทางทฤษฎีด้วยแล้ว พวกเขาคงถือว่าผมพูดที่สามัญที่เดียว

ผมคิดว่ามีสาเหตุสามประการสำหรับอธิบายปรากฏการณ์นี้ ประการแรกสำหรับปัญญาชนมาร์กซิสต์ในฝรั่งเศส (พวกเขาเล่นบทบาทที่พรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสกำหนดให้) ปัญหาของพวกเขาอยู่ที่การจะทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของสถาบันมหาวิทยาลัยและวงวิชาการกระแสหลักได้อย่างไร และด้วยเหตุนี้เองพวกเขาจึงพบว่า เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องตั้งคำถามทางทฤษฎีตั้งปัญหาและประเด็นในการศึกษาแบบเดียวกับที่กระทำกันวงวิชาการกระแสหลักโดยที่ลึกๆ แล้วพวกเขาคงอยากจะบอกว่า "พวกเราอาจจะ เป็นมาร์กซิสต์ แต่พวกเราไม่ใช่คนแปลกหน้าของวงการนี้ ควรกล่าวด้วยซ้ำไปว่า เราคือพวกเดียว เท่านั้นที่สามารถหาคำตอบใหม่ๆ ให้กับคำถามเก่าๆ ของพวกคุณได้" ลัทธิมาร์กซ์พยายามสร้างการยอมรับในฐานะที่เป็น การฟื้นजारิการเปิดกว้างทางความคิดในแวดวงมหาวิทยาลัยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง กล่าวในมุมกว้าง ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่พรรคคอมมิวนิสต์พยายามแสดงตัวให้คนทั่วไปเห็นว่า คนคือพวกเดียวเท่านั้นที่สามารถแบกรับความ เป็นผู้นำในการเรียกความกระปรี้กระเปร่าให้กลับคืนมาสู่จาริการิชาตินิยมของชาวฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้นพวกปัญญาชนมาร์กซิสต์จึงให้ความสนใจ แต่เฉพาะปัญหาทางวิชาการที่มีเกียรติภูมิ "สูงส่งที่สุด" ในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาสตร์ทั้งปวงนั่นคือ คณิตศาสตร์และฟิสิกส์ กล่าวโดยสรุป พวกเขาเลือกสนใจเฉพาะ เรื่องที่ถูกทำให้มีความสำคัญขึ้นมาโดย คนอย่าง DUHEM ก็ดี HUSSERL ก็ดี และ KOYRE ก็ดี ศาสตร์อย่างแพทย์ศาสตร์และจิตเวชศาสตร์ ดูเหมือนจะไม่ทำให้ปัญญาชนมาร์กซิสต์เห็นว่าเป็นศาสตร์ที่มีความสูงส่งหรือความเคร่งครัดจริงจัง เท่าไรนัก และยังไม่ใช่ศาสตร์ที่จะจัดให้มีความสำคัญทัดเทียมกับศาสตร์อื่นๆ ในทำเนียบของเหตุผลนิยมแบบคลาสสิกอีกด้วย

เหตุผลประการที่สองก็คือ ลัทธิสตาลิน หลังมรณกรรมของสตาลินนั้นพยายามที่จะจำกัดวงว่า เฉพาะในสิ่งที่ปรมาจารย์ของลัทธิมาร์กซ์ ได้กล่าวไว้แล้วเท่านั้นจึงจะนับว่าเป็นวาทะกรรมมาร์กซิสต์ (MARXIST DIS COURSE) และด้วยเหตุนี้จึงไม่ยอมรับที่จะให้มีการเปิดบริมณฑลการศึกษาค้นคว้าใหม่ๆ ขึ้น ในกรอบวงของลัทธิสตาลินจึงไม่มีการสร้างแนวความคิดและศัพท์ใหม่ๆ ที่จะใช้ศึกษาปัญหาบางอย่าง เช่น ปัญหาเรื่องสัมฤทธิ์ผล แห่งอำนาจของจิตเวชศาสตร์หรือบทบาททางการเมืองของแพทย์ศาสตร์ เป็นต้น

อันที่จริง การแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างมาร์กซิสต์กับนักวิชาการอื่น ๆ ในปัญหาเรื่อง "ศาสตร์" ตามความหมายของศตวรรษที่ 19 นั้นมีมากมายเหลือคณานับ ตั้งแต่ยุคของมาร์กซ์ เอง เกลส์ เลนิน เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ความสูญเสียของพวกมาร์กซิสต์เกิดจากความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อปรัชญาปฏิฐานนิยมแบบเก่า ก็คือพวกเขาเกิดอาการหูตึงอย่างรุนแรงต่อปัญหามาตราการที่ศาสตร์นำมาสู่มนุษย์

ท้ายที่สุด ซึ่งบางที นี่จะเป็นเหตุผลประการที่สาม แต่ผมก็ไม่ค่อยแน่ใจเต็มที่นักว่าจะมีบทบาทจริงหรือเปล่า ผมสงสัยว่าในหมู่ปัญญาชนที่อยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส หรือที่ใกล้ชิดกับพรรคจะไม่ปฏิเสธกันบ้างเลย หรือในการที่จะยกเอาปัญหาเรื่องการคุมขัง เรื่องประโยชน์ทางการเมืองของจิตเวชศาสตร์ และ เครื่องขยายการสร้างวินัยของสังคมในวงกว้างขึ้นมาพิจารณากันบ้าง ไม่ต้องสงสัยเลยว่าในช่วงปี 1955-60 นั้นความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับค่ายกัก (GULAG)² มีน้อยเต็มที แต่ผมเชื่อว่ามีปัญญาชนจำนวนไม่น้อยที่ได้รับและกระจายเรื่องดังกล่าว และขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกที่ว่าถ้าไม่พูดเรื่องทำนองนั้นเสียเลยก็คงจะดีกว่า เรื่องทำนองนี้เป็นเขตอันตรายที่มีเครื่องหมายเป็นสัญลักษณ์ให้สังเกต นั่นละ เป็นการยากที่เราจะตัดสินระดับความตระหนักของประชาชนในเรื่องหนึ่งๆ โดยการมองย้อนหลังกลับไปจากปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามคุณรู้ที่อยู่แล้วว่าฝ่ายนำของพรรค - ซึ่งแน่นอนว่าเขารู้ทุกอย่าง - สามารถจะชี้นำได้อย่างกว้างขวางในอันที่จะห้ามประชาชนพูดเรื่องนี้เรื่องนั้น หรือก็กดกันไม่ให้ประชาชนทำการวิจัยแนวใดแนวหนึ่ง หากแม้ว่าจิตเวชศาสตร์แนวพาฟลอฟ (PAVLOVIAN PSYCHIATRY)³ จะเป็นเรื่องที่มีการอภิปรายกันบ้างในหมู่แพทย์ไม่กี่คนที่ใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์ หัวข้อบางหัวข้ออย่างเช่น การเมืองในแนวจิตเวชและจิตเวชศาสตร์ในรัฐانهที่เป็นการเมืองอีกรูปแบบหนึ่งก็ไม่เป็นหัวข้อที่สมควรพูดถึง

ปฏิกิริยาของ ปัญญาชนฝ่ายซ้ายฝรั่งเศสที่มีต่อการบุกเบิกค้นคว้าของผมในเรื่องพวกนี้ก็คือ ความเจียบสนิท และในราวปี 1968 นั้นเองสถานการณ์ซึ่งอิทธิพลของจารีตมาร์กซิสต์ และพรรคคอมมิวนิสต์ไม่อาจหยุดยั้งได้ก็เกิดขึ้น กล่าวคือปัญหาทำนองที่ผมสนใจเกิดมีความสำคัญทางการเมืองขึ้นมา มันมีความแหลมคมเสียจนกระทั่งว่าผมเองก็ไม่เคยคาดคิดมาก่อนและเผยให้เห็นด้วยว่าหนังสือเล่มแรกๆที่ผมเขียนนั้นแสดงให้เห็นว่าผมยังลังเลที่จะจัดการปัญหาเหล่านั้นให้ถึงที่สุดเพียงไร ถ้าปราศจากบรรยากาศของการเปิดกว้างทางการเมืองหลังปี 1968 เสียแล้ว ผมคงไม่มีความกล้าหาญพอที่จะหวนกลับไปจับเรื่อง ทฤษฎีการลงอาญา คุก และวินัยขึ้นมาศึกษาต่ออีกเป็นแน่

ทางทฤษฎีของคุณ ในโอกาสนี้อยากทราบว่าปัจจุบันคุณคิดอย่างไรเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องความไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่คุณยกขึ้นป้ายอย่างรวดเร็ว และเรียบร้อยไปแล้วว่าเป็นนักประวัติศาสตร์สำนัก "โครงสร้าง"?

ตอบ

เรื่องของความไม่ต่อเนื่องนี้สร้างความงงงวยให้กับผมอยู่เสมอ **PETIT LAROUSSE** ฉบับใหม่จั่วหัวชื่อเรื่องว่า "ฟาก นักปรัชญาผู้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้วยความคิดเรื่อง ความไม่ต่อเนื่อง" นั่นทำให้ผมต้องตกตะลึงทีเดียวแม้ผมจะพยายามพูดเรื่องความไม่ต่อเนื่องไว้อย่างยืดยาว ในหนังสือ ระเบียบของสรรพสิ่ง (THE ORDER OF THINGS) แล้วก็ถาม แต่นั่นก็คงยังไม่ชัดเจนพอ ผมรู้สึกถึงความเชิงประจักษ์บางสาขาวิชา เช่นชีววิทยา เศรษฐศาสตร์การเมือง จิตเวชศาสตร์และแพทยศาสตร์ ฯลฯ นั่นเราจะเห็นได้ว่าห่วงโซ่ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิชาเหล่านี้มีได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเหมือนที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทักษะที่ว่าศาสตร์มีการเติบโตในทางที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ เหมือนการเติบโตของสิ่งมีชีวิตนั้น ยังคงเป็นทักษะที่ค้ำจุน ข้อสรุปบทวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์จำนวนมากอยู่ แต่ผมเองกลับคิดว่าทักษะดังกล่าวเข้ากันไม่ได้กับประวัติศาสตร์ ถ้าเราดูตัวอย่างของศาสตร์อย่างแพทยศาสตร์ เราจะพบว่าประมาณปลายศตวรรษที่ 18 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์ ความรู้ใหม่ใช้เวลาประมาณ 25 ถึง 30 ปีในการแตกหักกับความรู้เก่าอย่างรอบคอบ ทั้งงานแง่ของการมอง การพูดและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับ "ความจริง" ของความรู้ทางการแพทย์ การเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงดังกล่าวมีใช่เป็นเพียงเรื่องของการค้นพบบางสิ่งบางอย่างเพิ่มเติมเข้ามาใหม่ แต่เป็นเรื่องของการเกิด "ระบอบ" (REGIME) ใหม่ทั้งคั้งที่ควบคุมวาทกรรมและรูปแบบของความรู้ การเกิดของระบอบใหม่ทางความรู้นี้กินเวลาเพียงไม่กี่ปี นี่เป็นเรื่องที่ใครก็ไม่อาจปฏิเสธได้ ถ้าเขาอ่านคำราททางการแพทย์ในยุคที่กล่าวอย่างล่ำจวบ ปัญหาก็คือ ผมมิได้ต้องการที่จะบอกว่า "ขอให้ความไม่ต่อเนื่องจงเจริญ พวกเรากำลังอยู่ในสถานการณ์แห่งความไม่ต่อเนื่องซึ่ง เป็นสิ่งที่ดีเสียด้วย" แต่ผมต้องการตั้งคำถามที่ว่า เป็นไปได้อย่างไรที่ว่าในบางขณะ และในกฎระเบียบแห่งความรู้บางชนิดจะมีเหตุการณ์ที่เป็นการยกกระดืบ (TAKE - OFFS) เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน ซึ่งการย่นเวลาของวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วเหล่านั้น ไม่มีความสอดคล้องเลยกับภาพลักษณ์แห่งความต่อเนื่องและความเียบสงบอย่างที่เราเชื่อกันเป็นปรกติ? ประเด็นสำคัญในที่นี้มิได้อยู่ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นสามารถจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง จะเป็นการถูกต้องกว่า ถ้าเราจะกล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวางนั้นเป็นสัญลักษณ์ของบางสิ่งบาง

อย่างต่างหากออกไปอีก กล่าวคือ เป็นการปรับตัวของกฎแห่งการใช้ภาษาทางวิชาการที่ถือกันว่าเป็นความจริงทางวิทยาศาสตร์ การปรับตัวนี้มีมาตั้งแต่เรื่องของการเปลี่ยนเนื้อหา (เช่น การปฏิเสธความผิดพลาดเก่าๆบางเรื่อง หรือการย้อนกลับไปค้นพบสิ่งจะเก่าบางประการขึ้นมาใหม่) หรือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของทฤษฎี (เช่นการฟื้นฟูกระบวนทัศน์ (PARADIGM) หรือการจัดระบบทางทฤษฎีเสียใหม่) ข้อสำคัญก็คือปัญหาที่อะไรคือสิ่งที่ควบคุมปกครองถ้อยแถลง (STATEMENTS) ทางวิชาการทั้งหลาย และอีกประการหนึ่งก็คือด้วยวิถีทางใดที่ถ้อยแถลงดังกล่าวควบคุมปกครองกันเองจนกระทั่งก่อให้เกิดชุดของข้อเสนอมที่เป็นที่ยอมรับได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นข้อเสนอมที่พิสูจน์ให้เห็นว่าผิด หรือถูกได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวโดยสรุปก็คือ นี่เป็นปัญหาของระบอบอันหนึ่ง พูดได้ว่าเป็นการเมืองของการสร้างถ้อยแถลงทางวิทยาศาสตร์ ถึงระดับนี้แล้วเราจะเห็นได้ว่ามันไม่ใช่เรื่องที่ว่าเราอยากรู้ว่า อะไรคืออำนาจภายนอกที่กดทับลงมาบนวิทยาศาสตร์ เท่ากับที่อยากรู้ว่าอะไรคือผลลัพธ์ที่เกิดจากการที่อำนาจกระจายตัวไปท่ามกลางถ้อยแถลงทางวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย อะไรเป็นสิ่งที่เสริมสร้างระบอบแห่งอำนาจที่คำจูนถ้อยแถลงดังกล่าวและท้ายที่สุดก็คือทำไมและอย่างไรในบางคราวระบอบ เช่นที่ว่ามันจึงต้องมีการปรับตัวในขอบข่ายที่กว้างขวางทั่วทุกส่วน

ในหนังสือ ระเบียบแห่งสรรพสิ่ง (THE ORDER OF THINGS)

ผมได้พยายามระบุและบรรยายให้เห็นถึงระบอบต่างๆที่มีความแตกต่างกันในครั้งนั้นผมได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า ผมยังมีได้พยายามหาคำอธิบายแก่จะพยายามในงานชิ้นหลังๆ ส่วนที่ขาดในหนังสือเล่มนั้นก็คือปัญหาเรื่อง "ระบอบแห่งวาทกรรม (DISCURSIVE REIGME) และสัมฤทธิผลของอำนาจซึ่งมีลักษณะพิเศษในกรณีที่ใช้กับถ้อยแถลง ผมยังมีความสับสนอยู่มากระหว่างเรื่องระบอบแห่งวาทกรรมกับรูปแบบทางทฤษฎี หรือความเป็นระบบหรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า กระบวนทัศน์ (PARADIGM) ปัญหาหลักเรื่องอำนาจซึ่งตอนนั้นผมยังไม่ได้แยกแยะให้ชัดเจนในหนังสือ ความบ้าและอารยธรรมกับหนังสือระเบียบแห่งสรรพสิ่ง

ถาม

ถ้าเช่นนั้นเราก็ต้องพิจารณาความคิดเรื่อง ความไม่ต่อเนื่องให้อยู่ในบริบทที่เหมาะสมของมัน แต่บางที่อาจจะมีความคิดอีกประการหนึ่งซึ่งเข้าใจยากและเป็นหัวใจของความคิดของคุณมากกว่าแนวคิดอื่นนั่นคือแนวคิดเรื่องเหตุการณ์ (EVENT) นับเป็นเวลายาวนานเป็นชั่วอายุคนที่เดียวที่ความคิดเรื่องเหตุการณ์ต้องวนเวียนอยู่ในทางตัน นักชาติพันธุ์วิทยาจำแนกความแตกต่างระหว่าง "โครงสร้าง" กับ "เหตุการณ์" ออกเป็น 2 ชั้น กล่าวคือในขณะที่ถือว่า "โครงสร้าง" เป็นสิ่งที่มีเหตุผลเราคาดคิดได้และนำมาผ่านกล

โกของการวิเคราะห์ได้ "เหตุการณ์" ก็กลายเป็นสิ่งที่ถูกมองว่า ไร้เหตุผล (IRRATIONAL) เราคาดคิดไม่ได้ (UNTHINKABLE) และนำมาผ่านกลไกของการวิเคราะห์ไม่ได้ ในคำอธิบายที่ตีพิมพ์ในวารสาร L'HOMME เมื่อเร็ว ๆ นี้ นักมานุษยวิทยาชั้นนำ 3 ท่านยกเอาแนวคิดเรื่องเหตุการณ์มากกเถียงกันอีกและกล่าวด้วยว่า "เหตุการณ์เป็นสิ่งที่หลุดรอดออกไปจากข่ายแห่งเหตุผลของเราอยู่เสมอ เพราะเหตุการณ์เป็นสิ่งที่ไร้ความแน่นอนโดยสิ้นเชิง พวกเราเป็นคนที่วิเคราะห์โครงสร้าง ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่เราสนาใจเกี่ยวข้องด้วยและก็ไม่อยากพูดถึง "การตั้งป้อมกันระหว่าง "เหตุการณ์" กับ "โครงสร้าง" เป็นผลิตภัณฑ์ของวิชามานุษยวิทยากระแสหนึ่งเท่านั้น แต่ผมอยากจะกล่าวด้วยว่า มันได้สร้างความหายนะให้กับนักประวัติศาสตร์พวกหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันได้ก้าวไปถึงจุดที่ว่า เหตุการณ์และประวัติศาสตร์แนวเหตุการณ์เป็นประวัติศาสตร์ชั้นทราบดีที่มีแต่ข้อเท็จจริงพื้นๆ และอุบัติเหตุที่สร้างความบังเอิญเท่านั้นเอง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผมคิดว่ามีปัญหามหาทางประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่จัดว่าเป็นเรื่องของสถานการณ์ใดๆ ก็ไม่ใช่ และจะว่าเป็นเรื่องของ โครงสร้างอันคงามที่มีความเป็นระบบระเบียบอย่างดีและเหมาะแก่การนำมาวิเคราะห์ก็ไม่ใช่ เรื่องของการคุมขังคนบ้า (INTERMENT) ที่คุณบรรยายไว้ในหนังสือเรื่อง ความบ้าและอารยธรรม นั้น อาจเป็นตัวอย่างของประเด็นที่มองว่าวัดกันได้ง่ายๆ ว่าเป็นเรื่องของโครงสร้างหรือเรื่องของ เหตุการณ์เพียงใดที่คุณจะกรุณาขยายความเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง เหตุการณ์จากจุดยืนของเราในปัจจุบันสักหน่อยได้ไหม?

ตอบ

เป็นความจริงที่ว่าโครงสร้างนิยมเป็นความพยายามอย่าง เป็นระบบที่สุดที่จะจัดแนวคิดเรื่อง เหตุการณ์ออกไปจากสารบบของชาติพันธุ์วิทยา และของศาสตร์อื่นๆ ทั้งหลายด้วย ประวัติศาสตร์เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุด ในแง่ที่ผมยังไม่เห็นเลยว่าใครจะเป็นผู้ต่อต้านโครงสร้างนิยมได้มากกว่าผม แต่ข้อสำคัญที่เราต้องเล็งก็คืออย่าพยายามเน้นแนวคิดเรื่อง เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ในลักษณะเดียวกับที่เราเคยทำกับแนวความคิดเรื่องโครงสร้างมาแล้ว อย่าพยายามจับทุกสิ่งทุกอย่างให้ไปอยู่ในระนาบเดียวกันหมด กล่าวคืออะไรก็ต้องลากเข้าไปหาเหตุการณ์เสียทั้งหมด เราต้องตระหนักว่าในความเป็นจริงนั้น เหตุการณ์ทั้งปวงประกอบกันขึ้นเป็นหลายชนิด และหลายระดับซึ่งแตกต่างกันทั้งในแง่ของความกว้างขวางของขอบเขตความยืดหยุ่นของว่างเวลาและความสามารถในการสร้างสัมฤทธิผล

ปัญหาก็คือเราต้องจำแนกแยกแยะ เหตุการณ์ออกเป็นหมู่เป็นกองตามลักษณะของ เครือข่ายและระดับที่ เหตุการณ์เหล่านั้นดำรงอยู่และในเวลาเดียวกันเราก็สร้างเส้นแบ่งขึ้นมาใหม่ ซึ่ง เส้นแบ่งนี้สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันได้ ทำได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่าเราปฏิเสธและก้าว

พันการวิเคราะห์ที่เน้นสนามหรือโครงสร้างทางสัญลักษณ์ (SYMBOLIC FIELD ; SIGNIFYING STRUCTURES) ไปสู่การวิเคราะห์สัมพันธภาพแห่งอำนาจ และพัฒนาการทางยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีในแง่ของวงศ์วาน (GENEALOGY) ผมเชื่อว่าจุดสำคัญในการวิเคราะห์นั้นที่มีมาอยู่ที่เรื่องของภาษา (LANGUAGE) และสัญลักษณ์แต่เป็นเรื่องของสงครามและการรบมากกว่า ประวัติศาสตร์หล่อเลี้ยงและกำหนดสำนึกของพวกเรายุ่่นมีลักษณะเป็นสงครามมากกว่าเป็นเรื่องของภาษา กล่าวคือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัมพันธภาพแห่งความหมาย ประวัติศาสตร์ไม่มี "ความหมาย" ในตัวของมันเอง แต่ที่พูดอย่างนี้มีได้หมายความว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่หลงไหลและไม่เป็นอันเป็นอัน ความจริงเป็นตรงกันข้าม ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความหมายแก่เรา และก็ควรที่จะวิเคราะห์ให้ลึกกลงไปถึงรายละเอียดของความหมายของการต่อสู้ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีนานาชาติ โครงสร้างของการสื่อสารแบบไดอะเล็กติก (DIALECTIC) และแบบเซมิโอติกส์ (SEMIOTICS) นั้นไม่สามารถที่จะอธิบายความหมายของความขัดแย้งนั้นๆ ได้ "ไดอะเล็กติก" เป็นเพียงวิธีการของความเป็นจริงที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งด้วยการบีบให้เหลือข้อสรุปเท่าที่จะ เข้าได้กับเค้าโครงความคิดของเฮเกล เท่านั้น "เซมิโวลยี" (SEMIOLGY) ก็เช่นเดียวกัน เป็นวิธีการเลี้ยงลักษณะที่รุนแรง ถึงเลือดถึงเนื้อและถึงชีวิตของสัมพันธภาพต่างๆ โดยทำให้มันเจียบสงบอยู่ในรูปแบบแห่งภาษาและบทสนทนาแบบเพลโต

ถาม

ในบริบทของปัญหาเรื่องวาทกรรม (DISCURSIVITY) นี้ผมคิดว่าเรากล่าวได้อย่างมั่นใจว่าคุณเป็นคนแรกที่เสนอปัญหาเรื่องอำนาจของวาทกรรม ในขณะที่ตอนนั้นเวลาวิเคราะห์ "ตัวบท" (TEXT) วิธีการที่กำลังเป็นแฟชั่นคือวิธีการเซมิโวลยี โครงสร้างนิยมและอื่นๆ การตั้งปัญหาเรื่องอำนาจของวาทกรรมก็คือการถามว่า วาทกรรมเพื่อใคร? คุณมิได้วิเคราะห์วาทกรรมเพื่อจะหาว่าสิ่งที่ขาดหายไปนวาทกรรมคืออะไร หรือความหมายโดยนัยของมันคืออะไร เพราะคุณกล่าวขี้อ้อยู่ว่าวาทกรรมนั้นโปร่งใส ไม่จำเป็นต้องมีการตีความและไม่จำเป็นต้องมีคนมาให้ความหมายกับมัน เมื่อเราอ่าน "ตัวบท" เราย่อมเห็นอยู่เองว่าตัวบทนั้นมันพูดกับเราและในแง่นี้การตีความเพิ่มเติมก็ไม่จำเป็น ปัญหาเรื่องอำนาจของวาทกรรมที่คุณเสนอขึ้นมานี้มีผลสะท้อนหลายอย่างต่อวิวิธวิทยา และการวิจัยทางประวัติศาสตร์ คุณจะกรุณากล่าวถึงปัญหานี้อย่างย่อๆ ได้หรือไม่ว่ามันอยู่ในส่วนไหนของงานของคุณ (ถ้าเป็นความจริงว่าคุณตั้งปัญหานี้ขึ้นมาจริงๆ)?

ตอบ

ผมไม่คิดว่าผมเป็นคนแรกที่ยกปัญหานี้ขึ้น ในทางตรงกันข้าม ผมประสบกับความยากลำบากอย่างยิ่งในการคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อคิดย้อนกลับไป ผม

ถามตัวเองว่าผมพูดถึงอะไรบ้างในหนังสือ**ความบ้า** และอารยธรรมหรือ**กำเนิดของคลีนิก**นอกจากเรื่องของอำนาจ? กระนั้นก็ดี ผมตระหนักอยู่เต็มอกว่าคอนันตผมเกือบจะไม่ได้อำนาจเลย และก็ไม่เคยถือว่าเรื่องนี้เป็นปริศนาค้นหาของการวิเคราะห์ ผมสามารถกล่าวได้เลยว่าที่ทำเรื่องนั้นในตอนนั้นก็ไม่ได้เพราะสถานการณ์ทางการเมืองเป็นเหตุ ในตอนนั้นไม่รู้ว่าฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวาก็ไม่เห็นปัญหานี้ อยู่ในสายตา ทางฝ่ายขวากลับแต่ปัญหาทางกฎหมาย เช่นรัฐธรรมนูญ และอำนาจอธิปไตย เป็นต้น พวกมาร์กซิสต์มองปัญหาเรื่องอำนาจเฉพาะในแง่ของกลไกของรัฐ ไม่มีใครพยายามที่จะเข้าใจและอธิบายให้เห็นถึงวิธีการใช้อำนาจอย่างเป็นรูปธรรมและละเอียด ว่ามีลักษณะเฉพาะในแต่ละสถานการณ์อย่างไร ใครๆก็พอใจประนามการใช้อำนาจในลักษณะที่เป็นการสาคโคลนฝ่ายตรงข้ามกับคน ฝ่ายปรปักษ์เรียกอำนาจสังคมนิยมว่าเนกาทีฟ เบ็ดเสร็จ ทูนิยมตะวันตกก็ถูกพวกมาร์กซิสต์ประนามว่าเป็นการครอบงำทางชนชั้น แต่ไม่มีใครสนใจวิเคราะห์ถึงกลไกของอำนาจในตัวของมันเองเลย การวิเคราะห์เรื่องอำนาจจะมาเริ่มเอาได้ก็หลังปี 1968 นี้เอง กล่าวคือเริ่มจากพื้นฐานของการต่อสู้ในชีวิตประจำวันในระดับรากเหง้าของผู้ที่อยู่ในเครือข่ายอันเข้มแข็งของอำนาจ ณ ที่นั่นเป็นที่ซึ่งลักษณะรูปธรรมของอำนาจเห็นได้ชัด และเราก็เห็นช่องทางที่การวิเคราะห์อำนาจจะแตกดอกออกผลนอกเหนือไปกว่าที่การวิเคราะห์ทางการเมืองเคยกระทำกันง่ายๆ การคุมขังคนใช้โรคจิต การรักษาทางจิตให้เข้าสู่ภาวะปรกติทางจิตของบุคคล และสถาบันเกี่ยวกับการลงโทษทั้งหลายนั้นมีความสำคัญค่อนข้างจำกัดถ้าเรามองมันเพียงในแง่เศรษฐกิจ แต่ถ้ามองในอีกแง่หนึ่ง เราจะเห็นได้ว่า สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโลกการค้าเนื้องานของอำนาจ คราบาคที่เราซึ่งมองปัญหาเรื่องอำนาจในแง่ที่เป็นลึกลับลือทางเศรษฐกิจแล้ว คราบน้ำมันปัญหาเรื่องอำนาจก็ยังมีค่าสำคัญน้อยนิดตลอดไป

ถาม ถ้าอย่างนั้นจะพูดได้ไหมว่าลัทธิได้ไหมว่า ลัทธิมาร์กซ์บางแขนง และปรากฏการณ์วิทยา (PHENOMENOLOGY) บางแขนงเป็นอุปสรรคสำหรับการมองปัญหาดังกล่าว?

ตอบ คุณจะว่าอย่างนั้นก็ได้ เพราะอย่างน้อยก็จริงในแง่ที่ว่าในตอนที่เราเขียนหนังสืออยู่นั้น คนรุ่นผมถูกอบรมสั่งสอนขึ้นมาจากการวิเคราะห์สองแบบ แบบแรกคือ การวิเคราะห์ที่ถือว่ามนุษย์เป็นผู้กระทำทางตรงอำนาจ ส่วนอีกแบบหนึ่งคือการวิเคราะห์ที่ถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนบนกับโครงสร้างส่วนล่าง ที่มีเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดคนนั้นกลายเป็นตัวกระทำ

ถาม ในบริบทของวิธีวิทยาแบบนี้ คุณจะจัดวิธีวิเคราะห์แบบวงศาวิทยา (GENEALOGICAL APPROACH) ไว้ตรงไหน? ในฐานะที่เป็นวิธีตั้งคำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขตัวแบบและกฎเกณฑ์ของการสร้าง ผลแห่งการกระทำหรือผู้ถูกกระทำ (OBJECTS) ขึ้นมาซึ่ง เป็นปริณิผลซึ่งคุณได้วิเคราะห์มาแล้วเป็นลำดับนั้น คุณจะบอกได้ไหมว่าวิธีวิเคราะห์แบบวงศาวิทยา มีความจำเป็นอย่างไร?

ตอบ ผมต้องการดูว่าบรรดาปัญหาที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้จะแก้ให้ตกภายในเค้าโครงของประวัติศาสตร์อย่างไร? แทนที่จะต้องอ้างอิงกลับไปถึงผลของการกระทำ (เช่น ความบ้า อาชญากรรมหรืออื่นๆ) แต่การไล่บริบททางประวัติศาสตร์แบบนี้ต้องไปให้ไกลเกินกว่าเพียงแค่การทำให้ผู้กระทำในเชิงปรากฏการณ์วิทยามีลักษณะสัมพันธ์ขึ้นเท่านั้น ผมไม่เชื่อว่าปัญหานี้จะแก้ไขได้ด้วย การไล่บริบททางประวัติศาสตร์ให้กับผู้กระทำแบบที่พวกนักปรากฏการณ์วิทยาเสนอ เพราะนั่นเท่ากับบลอมนผู้กระทำขึ้นมาแล้วให้ผู้กระทำนั้นวิวัฒน์ผ่านวิถีของประวัติศาสตร์ ที่เราต้องทำก็คือ เลิกมองมนุษย์ในแง่ของผู้กระทำการที่ทรงอำนาจ กล่าวคือเราจะต้องไปให้ถึงวิธีวิเคราะห์ที่สามารถอธิบายได้ว่าในกรอบโครงสร้างทางประวัติศาสตร์นั้น สร้างให้มนุษย์มีฐานะ เป็นผู้กระทำการขึ้นมาได้อย่างไร? และนี่คือสิ่งที่ผมเรียกว่าวงศาวิทยา (GENEALOGY) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่สามารถอธิบายได้ถึงกฎเกณฑ์แห่งความรู้ว่าทกรรม และปริณิผลของเรื่องราวต่างๆ ได้โดยที่ไม่ต้องอ้างอิงถึงผู้กระทำการที่มีคุณสมบัติแบบเดี่ยวตลอดเส้นทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นผู้กระทำการที่อยู่เหนือบริบทของเหตุการณ์ทั้งปวง

ถาม ปรากฏการณ์วิทยาแนวมาร์กซิสต์และลัทธิมาร์กซ์ กระแสหนึ่งแสดงบทบาทเป็นทั้งฉากกั้นกัษและเป็นทั้งอุปสรรคในคราวเดียวกัน มีมนทัศน์อีก 2 ประการที่ทุกวันนี้ยังเล่นบทบาทเดียวกัน นั่นคืออุดมการณ์และการเก็บกดความรู้สึก (REPRESSION)

ปัจจุบันเราคิดถึงประวัติศาสตร์ทั้งหมดโดยผ่านมนทัศน์ทั้งสองนี้ และ มนทัศน์ดังกล่าวก็มีบทบาทในการให้ความหมายกับปรากฏการณ์ที่หลากหลายนับแต่เรื่องภาวะปกติ (NORMALISATION) ไปกระทั่งเรื่องเพศสภาพ (SEXUALITY) และเรื่องอำนาจเป็นต้น ไม่ว่ามนทัศน์ทั้งสองจะถูกนำมากล่าวอ้างอิงอย่างเปิดเผยหรือไม่ก็ตามในที่สุดแล้วเราก็จำเป็นต้องหวนกลับมาหามันอยู่ดี นั่นคือ ในแง่หนึ่งเราต้องหวนกลับไปหาเรื่องของอุดมการณ์ (ซึ่งอันนี้เป็นเรื่องง่ายที่เราจะสืบสาวต่อกลับไปถึงต้นตอที่มาร์กซ์) กับอีกแง่หนึ่งคือการหวนกลับไปหาเรื่องของการเก็บกดซึ่งเป็นมนทัศน์ที่ พรอยด์ใช้บ่อยตลอดชีวิตการทำงานของเขา ดังนั้นผมจึงมีข้อคิดเห็นเสนอแนะว่า เบื้องหลังมน

ทัศน์ทั้งสอง (รวมทั้งผู้ที่ใช้มันด้วย ไม่ว่าจะใช้อย่างเหมาะสมหรือไม่ก็ตาม) มีความรู้สึกโหยหาหวนคืนฝังรากอยู่ กล่าวคือ เบื้องหลังมโนทัศน์เรื่องอุดมการณ์มีความโหยหาถึงความรู้สมบูรณ์แบบที่ปราศจากข้อผิดพลาดและภาพลวงตาและ เบื้องหลังมโนทัศน์เรื่องการเก็บกตก็คือ การโหยหาถึงอำนาจในรูปแบบที่บริสุทธิ์จากการบีบบังคับ ระเบียบวินัย และการสร้างภาวะปกติ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการรำไร่องหาอำนาจที่ปราศจากไม้กระบอง และความรู้ที่ปราศจากการล่อลวง คุณเคยบอกวามโนทัศน์ทั้งสองคืออุดมการณ์และความเก็บกตนี้มีลักษณะ เป็นมโนทัศน์เชิงลบ เชิงจิตวิทยา และเชิงวิเคราะห์ที่ยังบกพร่องข้อนี้เห็นได้โดยชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือ วินัยและการลงโทษ ซึ่งแม้คุณจะไม่ได้อภิปรายมโนทัศน์ทั้งสองไว้อย่างยืดยาว แต่ก็ได้เห็นว่าหนังสือนี้เป็นบทวิเคราะห์อันหนึ่ง ซึ่งนำเราก้าวพ้นไปจากรูปแบบการอธิบายและการเข้าใจปัญหาแบบต่างๆ ซึ่งเมื่อกล่าวไปถึงที่สุดแล้วก็ตั้งอยู่บนมโนทัศน์เรื่องอุดมการณ์และการเก็บกตทั้งสิ้น บางทีในโอกาสที่คุณจะช่วยขยายรายละเอียดเรื่องความคิดของคุณต่อสิ่งเหล่านี้ได้? คุณเหมือนว่าหนังสือ วินัยและการลงโทษ จะเป็นนิมิตหมายที่สื่อให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ในเชิงบวกกำลังถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว เป็นประวัติศาสตร์ที่เป็นอิสระจากพลังในเชิงลบและเชิงจิตวิทยาซึ่งแฝงเร้นอยู่ในมโนทัศน์หลักทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้น

ตอบ

สำหรับผมความคิดเรื่องอุดมการณ์ยากที่จะมีประโยชน์ในการวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล 3 ประการ ประการแรกไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ก็ตามอุดมการณ์เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เรากลัวว่าเป็นสิ่งจะ เดียวนี้ผมเชื่อว่าปัญหาสำคัญอยู่ที่การลากเส้นแบ่งระหว่างสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์และสิ่งที่ไม่ใช่ แต่อยู่ที่ว่าจะต้องพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์ว่าสัมฤทธิ์ผลของสิ่งจะถูกผลิตขึ้นมาภายใต้วาทกรรมแต่ละชนิดได้อย่างไร ในเมื่อวาทกรรมเหล่านั้นในตัวของมันเองก็ไม่อาจจะใช้ได้ว่าจริงหรือปลอม อุปสรรคประการที่สองก็คือมโนทัศน์เรื่องอุดมการณ์อ้างอิงอยู่กับระเบียบวิธีที่มองมนุษย์ว่า เป็นผู้กระทำการและการที่สามอุดมการณ์มีฐานะรอง เมื่อเปรียบเทียบกับบางสิ่งบางอย่างที่ทำหน้าที่โครงสร้างพื้นฐาน เช่น รากฐานทางวัตถุที่มีเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด เป็นต้น จากเหตุผลสามประการนี้ ผมคิดว่าความคิดเรื่องอุดมการณ์ไม่อาจนำมาใช้ได้ถ้าปราศจากการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

สำหรับความคิดเรื่อง การเก็บกตนั้นมีลักษณะ เป็นหลุมพรางยิ่งกว่าเรื่องอุดมการณ์อีก เพราะคราบเท่าที่มันดูเหมือนจะอธิบายปรากฏการณ์ทั้งบางที่เกี่ยวกับผลของอำนาจได้เป็นอย่างดี (อย่างน้อยตัวผมเองพบความยุ่งยากมากกว่าในการปลื้มตัวออกจากอิทธิพลของมัน) เมื่อผมเขียนความบ้ากับอารยธรรม ผมได้ใช้แนวความคิดเรื่องการเก็บกตอยู่ด้วย อย่างน้อยก็โดยนัย ผมคิดว่าในหนังสือเล่มนั้นผมเสนอไว้จริงๆ ว่ามีความบ้าชนิดหนึ่งมี

หลังชีวิต มีความกลัดกลุ้มและสิ้นไหวง่ายซึ่งจะต้องใช้กลไกของอำนาจและจิตเวชศาสตร์เข้ามาคดและบีบให้เจียบสงบ แต่ตอนนี้ผมรู้สึกว่าการคิดเรื่องการเก็บกคนนั้นไม่สู้เพียงพอที่จะใช้อธิบายแง่มุมในเชิงผลึกภาพของอำนาจได้ ถ้าเรานิยามสัมฤทธิ์ผลของอำนาจว่าเป็นการปราบปราม (REPRESSION) ก็เท่ากับว่าเรามองอำนาจเพียงในแง่ของกฎหมายล้วนๆ กล่าวคือ กฎหมายห้ามทำสิ่งใด อำนาจก็คือกำลังบังคับให้การห้ามดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ ตอนนี้ผมเชื่อว่าการมองอำนาจในแง่ นั้นเป็นการมองในด้านลบอย่างเดียวและแคบเกินไป แต่ก็แปลกที่ว่าทัศนคติดังกล่าวกลับแพร่หลายอย่างยิ่ง คำถามก็คือ ถ้าอำนาจไม่เคยสร้างสรรค์อะไรเลยนอกจากเอาแต่ปราบปรามอย่างเดียวแล้วคุณคิดจริงๆหรือว่าจะมีคนเชื่อฟัง? อันที่จริงแล้วสิ่งที่ทำให้อำนาจถูกมองว่าดีและเป็นที่ยอมรับก็คือความจริงง่ายๆที่ว่าอำนาจไม่เข้าเป็นเพียงน้ำหนักรัดหัวพวกเรา โดยห้ามเราทำสิ่งนั้นสิ่งนี้เท่านั้น หากแต่อำนาจยังคัดค้านเข้าไปในสิ่งต่างๆได้ และผลิตสิ่งต่างๆได้ด้วย อำนาจกระตุ้นให้เกิดความสุขสำราญ อำนาจอาจช่วยการก่อตัวของความรู้และและอำนาจผลิตวาทกรรม ด้วยเหตุนี้เราจึงควรมองอำนาจในแง่ของเครือข่ายของการสร้างสรรค์ซึ่งกระจายไปทั่วเรือนร่างของสังคมมากกว่าเป็นปัจจัยด้านลบที่มีหน้าที่เพียงการปราบปรามเท่านั้น ในหนังสือ วินัยและการลงโทษ ผมต้องการแสดงให้เห็นว่าศตวรรษที่ 17 และ 18 เป็นต้นมาสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือมีการยกระดับทางเทคโนโลยีอย่างแท้จริงในเรื่องผลึกภาพของอำนาจระบอบประชาธิปไตยยุคนั้นไม่เพียงแต่สร้างกลไกรัฐ (กองทัพ ตำรวจ และการบริหารการคลัง) ขึ้นมาอย่างใหญ่หลวง แต่ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดก็คือการสร้างสิ่งที่เราอาจเรียกว่า "เศรษฐกิจ" แห่งอำนาจขึ้นมาใหม่ กล่าวคือสร้างกระบวนการหลายอย่างที่ทำให้สัมฤทธิ์ผลของอำนาจหมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดสายและ "เข้าถึงปัจเจกบุคคล" ตลอดทั้งเรือนร่างของสังคม เทคนิคใหม่ๆ เหล่านี้มีประสิทธิภาพมากกว่า สูญเสียน้อยกว่า (เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเมื่อพิจารณาในเชิงเศรษฐกิจ เสียขายน้อยกว่าเมื่อคู่มือผลลัพธ์ที่ออกมา เปิดโอกาสให้มีช่องโหว่และการต่อต้านได้น้อยกว่า) เทคนิคเก่าๆที่ตั้งอยู่บนการผสมผสานระหว่างคตินิยมที่ต้องจ่ายอม (นับตั้งแต่การที่ต้องยอมรับานอภิสิทธิ์ของคนบางกลุ่มบางเหล่า โบนัสกระทั่งยอมรับว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาเรื้อรังเพราะแก้ไม่ตก) กับการแสดงออกทั้งสิ้นเปลือง (เช่น เอาอาชญากรรมกรณีพิเศษที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนักมาลงโทษเพื่ออวดศักดิ์แก่มหาชนานที่สาธารณะ โดยถือเป็น "ตัวอย่าง" ที่จะไม่ให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่าง)

ถาม

การเก็บกคนนั้นเป็นมนต์เสน่ห์ที่เข้ากับเรื่องราวทางเพศมากกว่าเรื่องอื่นๆ ถือกันว่าสังคมกระฎุมพีนั้นเก็บกคนเรื่องทางเพศ ด้วยการอันความต้องการทาง

เพศเอาไว้และอื่นๆ ถ้าเราพิจารณาเรื่องการรณรงค์ต่อต้านการสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเองในศตวรรษที่ 18 หรือวาทกรรมทางการแพทย์เรื่องโฮโมเช็กชวลินครั้งหลังของศตวรรษที่ 19 หรือวาทกรรมเกี่ยวกับเพศสภาพที่ว่าไป เราก็ดูเหมือนจะต้องเจอกับวาทกรรมเรื่องการเก็บกอดอยู่เสมอ อันที่จริงวาทกรรมชนิดนี้เปิดโอกาสให้กิจกรรมหลายชนิดแทรกเข้ามาได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นการระงับระไว การสะพัดของข่าวสาร การควบคุมและอื่นๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ดูเหมือนจะมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับเทคนิคที่ทำให้เรื่องการเก็บกอดปรากฏตัวขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็ตีความอย่างนั้นได้ ผมเชื่อว่า การรณรงค์ต่อต้านการสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเองเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมเจาะ

ตอบ

แน่นอน เป็นธรรมเนียมที่กล่าวกันว่าสังคมกระดุมที่ปราบปรามเพศสภาพของเด็กเอาไว้ จนถึงขั้นที่ปฏิเสธที่จะพูดถึงหรือยอมรับการมีอยู่ของมันทีเดียว เราต้องรองจนกระทั่งพรอยด์มาค้นพบในที่สุดว่า เด็กก็มีเพศสภาพเหมือนกัน ตอนนั้นก็ทดลองไปอ่านหนังสือที่เป็นคำสอนเกี่ยวกับกบมาร เวชศาสตร์ - หมายถึงคู่มือสำหรับพ่อแม่เลี้ยงเด็กที่พิมพ์ขึ้นในศตวรรษที่ 18 - คุณจะพบว่าหนังสือจะพูดถึงเรื่องทางเพศของเด็กอยู่ตลอดเวลา และในทุกแง่ทุกมุมที่เป็นไปได้ บางคนอาจจะอ้างว่าวัตถุประสงค์ของวาทกรรมเหล่านี้ก็คือการป้องกันมิให้เด็กมีการแสดงออกทางเพศสภาพ แต่ผลของมันจริงๆ แล้วก็คือการกรอกหูผู้เป็นพ่อแม่อยู่ตลอดเวลาว่า เรื่องเพศของลูกเป็นปัญหาหลักทางด้านการศึกษาที่พ่อแม่ต้องรับผิดชอบ และก็กรอกหูเด็กด้วยว่าความสัมพันธ์ที่คนมีต่อร่างกายของตนและต่อเพศของคนนั้นจะเป็นปัญหาใหญ่ถ้าเด็กไปสำจกับเรื่องดังกล่าว และจากจุดนี้ผลที่ติดตามมา ก็คือมีการสร้างความตื่นเต้นทางเพศให้กับร่างกายของเด็กในขณะเดียวกันสร้างควมระแวงระวังขึ้นในส่วนของผู้เป็นพ่อแม่เกี่ยวกับอันตรายเกี่ยวกับเพศสภาพของเด็ก ผลลัพธ์จากกระบวนการดังกล่าวก็คือ ทำให้ร่างกายของเด็กก็ตี การถูกเนื้อต้องตัวระหว่างพ่อแม่กับเด็กก็ดี หรือชีวิตในครอบครัวโดยรวมก็ดี มีมิติทางเพศขึ้นมาด้วย "เรื่องเพศ" ในที่นี้จึงเห็นได้ชัดว่าเป็นผลจากการสร้างของอำนาจมากกว่า เป็นเรื่องที่อำนาจไปปราบปรามกอดเอาไว้ผมเชื่อว่า กลไกที่คุมคุมสมบัติเชิงบวกเหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าจะมีการศึกษาสอบค้น และจะกระทำเช่นนั้นได้เราจะต้องสลัดการมองอำนาจในแบบเดิมซึ่ง เน้นเฉพาะคุณสมบัติทางกฎหมายออกไปให้ได้ ถึงจุดนี้ปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นก็คือ เราจะต้องค้นหาคำว่าทำไมสังคมตะวันตกจึงยื่นกรานมาเป็นเวลานาน ที่จะมองการแสดงออกของอำนาจเฉพาะในด้านกฎหมายและมีผลทางลบมากในด้านเทคนิคและมีผลทางบวก

ถาม บางทีอันนี้อาจเนื่องมาจากเราเคยแต่คิดถึงอำนาจเฉพาะ ในรูปแบบที่บรรยายไว้ว่าในทฤษฎีกฎหมายและปรัชญาเท่านั้น และอีกประการหนึ่งก็คือเราก็คิดว่ามีช่องว่างที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้อยู่ใต้อำนาจ

ตอบ ผมสงสัยเหลือเกินว่า อันนี้อาจเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์สถาบันนี้พัฒนาขึ้นมาในยุคกลาง เพื่อแก้ปัญหาการต่อสู้ที่เรื้อรัง ระหว่างตัวแทนอำนาจพิศาลฝ่ายต่างๆ สถาบันกษัตริย์เสนอตัวเข้ามาเป็นกรรมการผู้ตัดสินโดยมีอำนาจในการยุติสงคราม ความรุนแรง การปล้นสดมภ์ การต่อสู้และความอาฆาตเค้นส่วนตัวทั้งหลาย ในระยะแรกสถาบันกษัตริย์ทำตัวให้เป็นที่ยอมรับได้โดยกำหนดบทบาทของตัวเองให้มีหน้าที่ทางด้านกฎหมายและการห้ามปราม แม้ว่าในไม่ช้าไม่นานขอบเขตของหน้าที่ดังกล่าวก็ถูกละเมิดเสียเองตามธรรมชาติของระบอบกษัตริย์ องค์อธิปัตย์ กฎหมายและการห้ามปรามซึ่งรวมกันก่อรูปขึ้นเป็นระบบโลกหน้าของอำนาจที่ ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในยุคต่อมาโดยมีทฤษฎีเรื่องสิทธิรองรับ ทฤษฎีการเมืองแม้จนทุกวันนี้ยังไม่เลิกหมกมุ่นอยู่กับปัญหาเรื่ององค์อธิปัตย์และอำนาจอธิปไตย แต่สิ่งที่เราต้องการในที่นี้ก็คือปรัชญาการเมืองที่ไม่ต้องวนเวียนอยู่กับเรื่องอำนาจอธิปไตยหรือเรื่องกฎหมายและการห้ามปราม ในทางทฤษฎีการเมืองเราจะ เป็นต้องบั่นพระเศียรกษัตริย์ซึ่งอันนี้เรายังไม่ได้ทำ

ถาม แม้พระเศียรกษัตริย์จะยังมีได้ถูกตัด แต่ทุกวันนี้ประชาชนก็พยายามอยู่แล้วที่จะแทนที่สิ่งดังกล่าวด้วยวินัย ในฐานะที่เป็นระบบอันกว้างใหญ่ไพศาลที่ถูกทำไว้ เป็นสถาบันขึ้นในศตวรรษที่ 17 ในระยะแรกสถาบันด้านวินัยนี้ทำหน้าที่ระแวดระวัง ควบคุม สร้างสภาวะที่ถือว่าปรกติและหลังจากนี้อีกเล็กน้อยสถาบันนี้ก็ขยายหน้าที่ออกไปในเรื่องของการลงโทษ (PUNISHMENT) การอบรมแก้ไขผู้กระทำผิด (CORRECTION) การศึกษาและอื่นๆ เราอาจจะสงสัยว่าระบบเช่นนี้มาจากไหน เกิดขึ้นมาทำไมและมีประโยชน์อะไรบ้าง ทุกวันนี้มีแนวโน้มที่เราจะถือว่าองค์ประธานที่ยิ่งใหญ่ และ เบ็ดเสร็จของระบบนี้ก็คือรัฐสมัยใหม่ซึ่งก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาในศตวรรษที่ 16 และ 17 และ (ตามทฤษฎีคลาสสิก) สิ่งที่รัฐสมัยใหม่พามาพร้อมกับคนด้วยก็คือกองทัพอาชีพ ระบบตำรวจและราชการบริหาร

ตอบ การตั้งปัญหานั้นนามของรัฐ หมายถึงเรายังคงมองปัญหาในแง่ขององค์อธิปัตย์และอำนาจอธิปไตยอยู่ที่ กล่าวคือเป็นการมองปัญหาในแง่ของกฎหมาย ถ้าเราบรรยายปรากฏการณ์ทั้งหลายของอำนาจในฐานะที่เป็นผลของกลไกของรัฐก็หมายความว่าเรายังคงมองว่า กลไกเหล่านั้นมีลักษณะสำคัญอยู่ที่การปราบปราม เช่นกองทัพในฐานะที่เป็นกลไกอำนาจในการเอาชีวิตร

บบตำรวจและงานยุติธรรมในฐานะ เครื่องมือในการลงโทษ เป็นต้น ผมมิได้ต้องการที่จะบอกว่ารัฐไม่สำคัญ สิ่งที่ผมต้องการบอกก็คือ ความสัมพันธ์ทางอำนาจและการวิเคราะห์เรื่องนี้จะต้องกระทำในขอบข่าย ที่กว้างกว่าเรื่องของรัฐในสองความหมาย คือ ในประการแรกแม้รัฐและกลไกของรัฐจะยิ่งใหญ่เพียงใดก็ตาม เราต้องยอมรับว่า มันยังไม่อาจครอบคลุมสัมพันธภาพทางอำนาจไว้ได้ทั้งหมด และอีกประการหนึ่งก็คือสัมพันธภาพแห่งอำนาจนี้ดำรงอยู่ในบริบทผลอื่นๆด้วย และจากบริบทผลเหล่านี้เองที่ทำให้ฐานสนับสนุนให้รัฐแสดงบทบาทออกมาได้ ในแง่ที่รัฐจึงเป็นโครงสร้างส่วนบน (SUPERSTRUCTURAL) เมื่อมองว่าสัมพันธ์กับเครือข่ายของอำนาจทั้งชุดที่ครอบคลุมร่างกาย เศรษฐภาพ ครอบครัวยุติ ความเป็นอยู่ ความรู้ เทคโนโลยีและอื่นๆเอาไว้ทั้งหมด จริงอยู่ เครือข่ายที่กล่าวมานั้นมีความสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งกับโครงสร้างของ "อภีอำนาจ" (META-POWER) ซึ่งมีหน้าที่หลักคือการห้ามปราม แต่ต่อให้อำนาจและหน้าที่ในการห้ามปรามดังกล่าวจะมีความมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อมันสามารถหยั่งรากลึกกลงไปในชุดของ ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจอันหลากหลาย ซึ่งสิ่งหลังนี้เองที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นของการที่อำนาจจะแสดงตัวออกมาในรูปแบบที่ทำหน้าที่ในเชิงลบได้ ที่กล่าวมานั้นคือสิ่งที่ผมพยายามเสนอในหนังสือของผม

ถาม

ปกติแล้วการต่อสู้ทางการเมืองมักถูกมองว่ามีลักษณะทวิภาวะ คือเป็นความขัดแย้งกันระหว่างรัฐฝ่ายหนึ่งกับการปฏิบัติฝ่ายหนึ่ง ข้อเสนอของคุณเท่ากับเปิดความเป็นไปได้ที่เราจะก้าวพ้นทวิภาวะดังกล่าวได้ใช่หรือไม่? นับเป็นการชี้ให้เห็นบริบทผลของความขัดแย้งที่กว้างกว่าเดิม กล่าวคือความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องกำหนดมาจากสิ่งที่เป็นปรปักษ์กับรัฐเสมอไปใช่หรือไม่?

ตอบ

ผมอยากบอกว่ารัฐก็คือ ระบบรหัสของสัมพันธภาพแห่งอำนาจทั้งบางซึ่ง เมื่อประมวลกันเข้ามาอย่างนั้นแล้วก็สามารถทำให้รัฐแสดงบทบาทได้ การปฏิบัติก็เป็นระบบรหัสอีกชนิดหนึ่งของความสัมพันธ์แบบเดียวกัน การมองในแง่นี้มีนัยต่อไปอีกว่า การปฏิบัติมิได้หลายชนิดหรือพูดอย่างคร่าวๆ ได้ว่าในการล้มล้างอำนาจรัฐนั้นถ้าเราจัดรหัสแห่งสัมพันธภาพของอำนาจขึ้นมาใหม่ได้ก็แบบการปฏิบัติก็ได้เท่านั้นชนิด และยังไปกว่านี้เรายังอาจเห็นได้ว่าการปฏิบัติบางชนิดนั้นมิได้แต่ต้องกับสัมพันธภาพของอำนาจ ที่เป็นพื้นฐานให้กับการทำงานของรัฐบาลเลย

ถาม

คุณเคยพูดถึงอำนาจในฐานะที่เป็นเป้าหมายการวิจัยว่า เราต้องกลับสูตรของเคลาส์วิทซ์ (CLAUSEWITZ) เสียก่อนเพื่อให้ได้ข้อคิดที่ว่าการเมืองคือการบีบอายุของสงครามออกไปด้วยเครื่องมือชนิดอื่น คุณคิดว่าตัวแบบเรื่องการเมือง

ทหารเป็นคำอธิบายเรื่องอำนาจได้ดีที่สุดหรือเปล่า และคำว่าสงครามที่คุณใช้ในที่นี้มีความหมายอุปมาอุปไมยหรือว่าคุณหมายความว่าวิถีแห่งการทำงานของอำนาจนั้นชีวิตจริงๆ เป็นเช่นนั้น?

ตอบ

นี่แหละคือปัญหาที่ผมกำลัง เผชิญอยู่ในปัจจุบัน ในทันทีที่เราพยายามถอดอำนาจ และเทคนิคกระบวนการของอำนาจออกจากกฎหมายเราก็จะถูกบีบบังคับถามคำถามพื้นฐานที่ว่า เป็นความจริงมีใช่หรือว่าอำนาจคือรูปแบบหนึ่งของการครอบงำทางสงครามนั่นเอง? และถ้าเป็นอย่างนั้นจริงเราไม่ควรหรือ ที่จะมองปัญหาทั้งปวงในเรื่องของอำนาจออกมาในรูปของความสัมพันธ์ทางสงคราม? ก็ในความเป็นจริงแล้ว อำนาจก็คือสงครามชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงจังหวะหนึ่งๆ โดยที่มีสันติภาพและรัฐเป็นรูปแบบในการแสดงออกมีใช่หรือ? สันติภาพในที่นี้ก็คือลักษณะทางรูปแบบของสงครามและรัฐคือเครื่องมือในการทำสงครามชนิดที่ว่านั้น

ถึงขั้นนี้ปัญหาคำต่างๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีกเป็นกระบวนวิปริตทำสงครามต่อต้านใคร? สงครามนี้เป็นสงครามระหว่างสองชนชั้นเท่านั้นหรือมากกว่านั้น? หรือว่าเป็นสงครามที่ทุกคนต่อต้านทุกคนอื่นๆ? ถ้าอย่างนั้นอะไรคือบทบาทของกองทัพ และสถาบันทางการเมืองในประชาสังคมที่สงครามถาวรดำรงอยู่ อะไรคือความเหมาะสมของมโนทัศน์เรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการวิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง? อะไรคือสารัตถะและวิธีการเปลี่ยนแปลงของสัมพันธภาพแห่งอำนาจ? คำถามเหล่านี้ควรได้รับการสำรวจกันบ้าง อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องค่อนข้างน่าประหลาดที่ประชาชนพูดกันอย่างกว้างขวางถึงความสัมพันธ์แห่งอำนาจหรือการต่อสู้ทางชนชั้นที่มีลักษณะ เหมือนกับสงคราม โดยไม่เคยระบุให้ชัดเจนว่ามันเป็นเพียงรูปแบบบางชนิดของสงครามเท่านั้นหรือเปล่า และถ้าเป็นรูปแบบที่ว่านั้นคืออะไรกัน

ถาม

ในหนังสือวินัยและการลงโทษ คุณพูดถึงเรื่องอำนาจในการสร้างวินัย รวมทั้งสัมฤทธิ์ผล กฎเกณฑ์และการก่อกำเนิดสิ่งดังกล่าว ถึงตอนนี้อาจมีคนอยากถามว่าทำไมต้องมีการระวังระไว (SURVEILLANCE) อะไรคือผลประโยชน์การระวังระไว? ปรากฏการณ์สำคัญอันหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 ก็คือการกำหนดว่าประชากรเป็นเรื่องที่สืบสวนค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ได้ คนที่เริ่มคิดที่จะค้นคว้าเรื่อง อัตราการเกิด อัตราการตาย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร และเริ่มที่จะพูดกันเป็นครั้งแรกว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะปกครองรัฐโดยไม่มีความรู้เรื่องประชากรของรัฐ MOHEAU ซึ่งเป็นหนึ่งในพวกแรกๆ ที่เริ่มใช้วิธีวิจัยแบบนี้กับเรื่องการบริหาร เป็นตัวอย่างของคน ที่เห็นว่าเป้าหมายของการค้นคว้าวิจัยแบบนี้อยู่ที่การควบคุมประชากรเพื่อประโยชน์ทางการเมือง อำนาจในการสร้างวินัยนี้เป็นอำนาจที่กระทำการ

ไปโดยลำพังตัวเองหรือ? จะเป็นการถูกต้องว่ามีช่หรือที่จะคว่าอำนาจดังกล่าว ได้รับความส่งเสริมจากบางสิ่งบางอย่างที่มีลักษณะทั่วไปมากกว่าด้วย เช่น จากทศนะที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่ง เรื่องประชากรเป็นต้น? ทศนะที่ว่าประชากรเติบโตขึ้นตามแนวทางที่เหมาะสมนั้นประกอบด้วยภารกิจที่คนต่างงานกันตามความเหมาะสม และคู่สมรสประพฤติปฏิบัติต่อกันให้สอดคล้องกับบทที่สถานที่กำหนดกันขึ้น ถึงขั้นนี้ก็ได้อธิบายอย่างด้านหนึ่ง เรามีสิ่งที่อาจเรียกได้ว่าเป็นเรือนร่างของประชากรทั้งหมด พร้อมทั้งวาทกรรมนาบประการที่เกี่ยวข้อง กับอีกด้านหนึ่ง เรามีเรือนร่างของปัจเจกบุคคลเล็กๆจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรือนร่างเล็กๆที่จะต้องถูกทำให้มีวินัยขึ้น ถ้าคุณกำลังจะเริ่มทิศทางวิจัยของคุณในแง่นี้ คุณจะบอกได้ไหมว่าคุณเห็นอะไรบ้างจากความสัมพันธ์ (ถ้ามี) ระหว่างเรือนร่างที่แตกต่างระดับกันนี้ กล่าวคือ เรือนร่างของประชากรทั้งหมดกับเรือนร่างเล็กๆของปัจเจกบุคคล?

ตอบ

คำถามของคุณตรงเป้าเลย ผมรู้สึกว่ามันยากที่จะตอบเพราะว่าผมเพิ่งเริ่มต้นศึกษาปัญหานี้ ผมเชื่อว่าเราต้องใส่ใจไว้อย่างหนึ่งว่าในบรรดาวัฒนธรรมและการค้นพบใหม่ๆ ทางเทคนิคพื้นฐานของศตวรรษที่ 17 และ 18 นั้นก็มีเทคโนโลยีใหม่ของการใช้อำนาจรวมอยู่ด้วย ซึ่งเทคโนโลยีนี้บางทีจะมีความสำคัญกว่าการปฏิรูปรัฐธรรมนูญและรูปแบบการปกครองใหม่ๆทั้งหลายที่สถาปนาขึ้นในปลายศตวรรษที่ 18 ด้วยซ้ำ ในแวดวงของฝ่ายซ้าย เราจะได้ยินบ่อยๆว่าผู้คนพูดถึงอำนาจในฐานะสิ่งที่สร้างนามธรรม เป็นปฏิปักษ์กับร่างกายมนุษย์ ครอบงำ คุกคาม และปราบปรามเป็นต้น แต่สำหรับผม ผมพบสิ่งที่น่าสนใจที่สุดเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ของอำนาจที่เสนอขึ้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และ 18 ก็คือ ลักษณะที่มันเป็นรูปธรรมและชัดเจนอย่างยิ่ง มันเกาะกุมเอาความเป็นจริงที่แตกต่างและหลากหลาย เข้ามารวมกันได้อย่างน่าทึ่ง ในสังคมพิตลอำนาจทำหน้าที่ผ่านสัญลักษณ์และส่วยที่มีความแตกต่างกันหลายระดับ สัญลักษณ์ของความภักดีต่อเจ้าพิตลแสดงออกด้วยแบบแผนทางประเพณีและพิธีกรรมนาบประการ ในขณะที่ส่วยก็แสดงออกในรูปของภาษี การปล้นสดมภ์ การล่า สงคราม และอื่นๆ ในศตวรรษที่ 17 รูปแบบของอำนาจเริ่มแสดงตัวผ่านการผลิตและการบริการทางสังคม ถึงขั้นนี้อำนาจเป็นเรื่องของการเรียกเอาบริการที่ปัจเจกบุคคลสร้างขึ้นมาจากชีวิตจริงทางรูปธรรมของเขาโดยตรงและผลที่ตามมาก็คือการที่จะ "รวม" อำนาจอย่างมีประสิทธิผลและเป็นจริงก็กลายเป็นเรื่องจำเป็น ในแง่นี้อำนาจต้องเข้าถึงตัวบุคคลโดยตรง เข้าไปเห็นการกระทำของพวกเขา ทศนคติของพวกเขาและแบบแผนความประพฤติในชีวิตประจำวันของพวกเขา ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นความสำคัญของวิธีการสร้างวินัย เช่นการสร้างวินัยในโรงเรียนนั้นประสบผลสำเร็จอย่างมาก ในการนำเอาร่างกายของเด็กเข้ามา

เป็นเป้าของระบบการบงการ (MANIPULATION) และการสร้างเงื่อนไข (CONDITIONING) อันสลับซับซ้อน แต่ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีใหม่เหล่านี้ก็ต้องปลุกปล้ำกับปรากฏการณ์เรื่องประชากรด้วย กล่าวโดยสรุปเทคโนโลยีใหม่เหล่านี้ต้องทำหน้าที่บริหาร ควบคุม กำหนดทิศทางของการรวมตัวของมนุษย์ด้วย (จากศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา การสะสมทุนที่จัดโดยระบบเศรษฐกิจกับการสะสมกำลังคนที่จัดโดย ระบบอำนาจเป็นปรากฏการณ์ที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ขาด) และด้วยเหตุนี้เราจึงได้เห็นการเกิดขึ้นของปัญหาประชากรปัญหาสาธารณสุข ปัญหาอนามัย ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธีมมิก เศรษฐศาสตร์

ปรัชญาเศรษฐศาสตร์สังคมของชาวพุทธ

ปริชา เบียมพงศ์สานต์ เขียน
เศรษฐศาสตร์การเมือง พิมพ์

ราคา 80 บาท

ปัญหาความยั่งยืนยาวของอายุและปัญหาภาวะเจริญพันธ์ ผมเชื่อว่าความสำคัญทางการเมืองของปัญหาเรื่องเพศนั้นมาจากความจริงที่ว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องที่เป็นจุดเชื่อมของการสร้างวินัยให้กับร่างกายมนุษย์ และการควบคุมประชากรโดยรวม

ถาม

ท้ายที่สุด เราก็มารู้ถึงคำถามที่คุณเคยถูกถามมาแล้ว กล่าวคืองานที่คุณทำ ความสนใจของคุณและข้อสรุปที่คุณได้รับจะมีประโยชน์อะไรบ้างสำหรับใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองในชีวิตประจำวัน? คุณเคยพูดมาก่อนว่า การต่อสู้ในระดับเฉพาะถิ่นเฉพาะเรื่อง เป็นการเผชิญหน้ากับอำนาจในปริมาณที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งการต่อสู้แบบนี้อยู่นอกเหนือระดับการต่อสู้ของพรรคการเมืองหรือชนชั้น อันนี้จะมีผลอย่างไรต่อการพิจารณาบทบาทของปัญญาชน? ถ้าใครสักคนหนึ่ง มีได้แสดงบทบาทของปัญญาชนเพื่ออิทธิพลแห่งสังคมโดยรวม (ORGANIC INTELLECTUAL) โดยทำตัวเป็นโฆษกขององค์กรที่มีลักษณะครอบคลุม เช่น พรรคการเมืองหรือถ้าเขามีตัวอย่างตัวว่าทำหน้าที่ในฐานะผู้กำลัศจรรย์ และนำลัศจรรย์มาประกาศแล้ว มีบทบาทอะไรที่จะให้ปัญญาชนแสดง?

ตอบ

[หมายเหตุ คำตอบนี้ผู้ถามไม่ได้ตอบปากเปล่าในการให้สัมภาษณ์ แต่เขาเขียนเป็นบันทึกส่งให้ภายหลัง]
เป็นเวลานานแล้วที่ปัญญาชน "ฝ่ายซ้าย" หูดและได้รับการยอมรับว่ามีสิทธิพูดในนามของผู้กำลัศจรรย์และความยุติธรรม เราได้ยื่นเขาพูดหรืออย่างน้อยก็เข้าหมายที่จะพูดในฐานะโฆษกของสิ่งที่เป็นสากล การเป็นปัญญาชนจึงมีความหมายคล้ายกับว่าเป็นตัวแทนของสำนักและสติสัมปชัญญะ เพื่อพวกเราทั้งหมด ผมคิดว่าความคิดอย่างนี้มีรากเง้ามาจากลัทธิมาร์กซ์ซึ่งอันที่จริงมาจากลัทธิมาร์กซ์ชนิดหนึ่งเท่านั้นซึ่งเป็นชนิดที่ตกสี่แล้วโดยแท้ ตามแนวคิดนี้ถือว่ามีชนชั้นกรรมาชีพ เป็นผู้แบกรับสากลภาพตามความจำเป็นของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ (แต่ผู้แบกรับเองไม่ค่อยจะมีสำนักในบทบาทของตัวเองในแง่นี้เท่าไรนัก) และปัญญาชนซึ่งด้วยทางเลือกทางศีลธรรม ทางทฤษฎีและทางการเมืองของตนเอง ซึ่งปรารถนาที่จะเป็นผู้แบกรับสากลภาพดังกล่าวในรูปแบบที่เปี่ยมไปด้วยสำนักและความวิจิตรบรรจง ปัญญาชนจึงถูกมองว่าเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนที่แจ่มชัดของสากลภาพ ในขณะที่ชนชั้นกรรมาชีพเป็นอีกด้านหนึ่งซึ่งแม้จะเป็นกลุ่มก้อน แต่ก็ไม่อาจแสดงให้เห็นถึงความแจ่มชัดของสากลภาพดังกล่าว

เวลาก็ผ่านไปหลายปีแล้วนับแต่ปัญญาชนถูกเรียกร้องให้แสดงบทบาทนี้ ปัจจุบันมีวิถีใหม่แห่ง "ความเกี่ยวพันระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ" เกิดขึ้นอีกแบบหนึ่ง แทนที่จะเป็น "ตัวแบบ" หรือ "แบบอย่าง" หรือ "ผู้มีความ

เป็นธรรมและความเป็นจริงสำหรับทุกคน" ในแบบของมนุษย์ "สากล" ปัญญาชนเริ่มที่จะคุ้นเคยกับการทำงานในเรื่องราวที่มีลักษณะ เฉพาะส่วนมากขึ้น เรื่องราวเหล่านี้กำหนดได้อย่างชัดเจนจากสภาพเงื่อนไขของชีวิต และงานของปัญญาชนเอง (เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย โรงพยาบาล โรงพยาบาลคนบ้า ห้างทอลอง มหาวิทยาลัย ความสัมพันธ์ในครอบครัวและความสัมพันธ์ทางเพศ) สภาพเช่นนี้ทำให้ปัญญาชนตระหนักได้เร็วขึ้นและเป็นรูปธรรมมากขึ้นในเรื่องการต่อสู้ในเรื่องราวเหล่านี้ ปัญญาชนพบว่าปัญหาต่างๆมีลักษณะเฉพาะ "ไม่สากล" และในหลายๆกรณีเป็นปัญหาที่แตกต่างไปจากปัญหาของชนชั้นกรมาชีพหรือมวลชน แต่กระนั้นก็ตามผมเชื่อว่าจริงๆแล้วตอนนี้ปัญญาชนพวกตนเอง เข้าไปใกล้ชนชั้นกรมาชีพ และมวลชนมากกว่าแต่ก่อนเสียอีก ทั้งนี้ด้วยเหตุผลสองประการคือ ประการแรก สภาพเช่นนี้ทำให้ปัญญาชนเกี่ยวข้องกับ การต่อสู้ที่เป็นจริงทางวัตถุในชีวิตประจำวัน และประการที่สองบ่อยครั้งปัญญาชนต้องเผชิญหน้ากับปรปักษ์ เช่น บรรษัทข้ามชาติ กลไกทางการศาลและตำรวจ และนักเลียงโชคค้ำกำไร เป็นต้น ซึ่งก็เป็นปรปักษ์กับชนชั้นกรมาชีพเหมือนกัน แต่การเผชิญหน้าระหว่างปัญญาชนกับสิ่งเหล่านี้ อาจจะมีรูปแบบแตกต่างไปจากกรณีของชนชั้นกรมาชีพอยู่บ้าง อันนี้ผมอยากจะเรียกว่าเป็นปัญญาชน "เฉพาะกิจ" (SPECIFIC) ซึ่งตรงกันข้ามกับปัญญาชน "สากล" (UNIVERSAL)

การก่อรูปของปัญญาชนเฉพาะกิจนี้มีความสำคัญทางการเมืองต่อไปอีกด้วย ถึงตอนนี้มีความเป็นไปได้ที่จะจัดระบบความสัมพันธ์บางสิ่งบางอย่างซึ่งแต่เดิมเคยแยกกันอยู่เสียใหม่ ปัญญาชนขนานแท้ (PAR EXCELLENCE) นั้น เป็นนักเขียน เป็นสำนักสากล เป็นเสรีชน ซึ่งไปด้วยกันไม่ได้กับปัญญาชนที่รับใช้รัฐหรือทุน เช่นนักเทคนิค ผู้พิพากษา และครู แต่ในยุคที่กิจกรรมเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลกลายเป็นพื้นฐานของการตื่นตัว และต่อสู้ทางการเมืองแล้ว การเขียนซึ่งถือเป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของปัญญาชนก็หมดความหมาย ความเป็นไปอย่างใหม่ก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านขวางขึ้นระหว่างความรู้ในรูปแบบต่างๆ และจากจุดเน้นทางการเมืองแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง เรื่อยไป ผู้พิพากษาและนักจิตเวชศาสตร์ แพทย์และนักสังคมสงเคราะห์ นักเทคนิคจากห้องทดลองและนักสังคมวิทยา ต่างก็มีความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในของตนเอง และในแง่ของการแลกเปลี่ยนและหนุนช่วยซึ่งกันและกัน ในกระบวนการใหญ่ที่ปลุกให้ปัญญาชนจากหลายภาคส่วนเข้าร่วมต่อสู้ทางการเมือง กระบวนการอันนี้สามารถอธิบายได้ว่า ทำมาขณะที่ฐานะการเป็นสัญลักษณ์ของปัญญาชน (FIGUREHEAD) ของนักเขียนกำลังหายไป มหาวิทยาลัยและวงวิชาการกลับมีฐานะเด่นขึ้น แม้จะมีอาชีพเป็นหลังหลักแต่อย่างน้อยก็เป็น "ผู้แลกเปลี่ยน" ซึ่งจะว่าไปแล้วมีฐานะที่ค่อนข้างได้เปรียบกว่าที่อื่นๆในชุมชนทางการเมืองแลกเปลี่ยนประสพการณ์การ

เคลื่อนไหวทางการเมืองอันนี้ ถ้ามหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาได้กลายเป็นที่ที่มีการไหวตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ฉับไวที่สุดแล้ว ก็ไม่มีเหตุผลที่เราจะต้องสงสัยเลย สิ่งที่เราเรียกกันว่าวิกฤตของมหาวิทยาลัยนั้นไม่ควรจะตีความกันว่าเป็นการสูญเสียอำนาจของมหาวิทยาลัย แต่ในทางตรงกันข้ามเราควรมองว่านั่นเป็นอาการที่เกิดจากการขยายบทบาทของมหาวิทยาลัยเอง ในแง่ที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลแห่งอำนาจมหาวิทยาลัยกลายเป็นศูนย์รวมของปัญญาชนที่มาจากหลายชั้นตอนของระบบวิชาการมากกว่า ความพยายามอย่างมีรู้หยุคหย่อนที่จะสร้างทฤษฎีเรื่องการเขียนซึ่งเราได้เห็นมาในทศวรรษที่ 1960 นั้น แท้จริงแล้วเป็นเพียงเพลงอ้อลาโรงเท่านั้น ความพยายามสร้างทฤษฎีการเขียนดังกล่าวคือ หนทางที่นักเขียนต่อสู้เพื่อรักษาอภิสิทธิ์ทางการเมืองของตนเอาไว้ แต่ด้วยเหตุผลที่ว่าความพยายามดังกล่าวเป็นเรื่องทางทฤษฎี เป็นเรื่องที่นักเขียนต้องการเครดิตที่ว่าผลงานของตนมีลักษณะ เป็นวิทยาศาสตร์ที่มีพื้นฐานทางภาษาศาสตร์ เชมิโอโลยีและจิตวิทยาวิเคราะห์ ด้วยเหตุที่ว่าทฤษฎีการเขียนก็อ้างอิงทิศทางของ SAUSSURE หรือ CHOMSKY หรือคนอื่นๆ รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ว่า การพยายามสร้างทฤษฎีดังกล่าวนี้ทำให้เกิดงานวรรณกรรมที่มีลักษณะพิเศษๆ เท่านั้นจึงทำทั้งหมดที่กล่าวมานี้ให้สูงชันให้เห็นว่า กิจกรรมของนักเขียนนั้นมีำคัญร่วมของความสนใจอีกต่อไปแล้ว

ตามความเห็นของผม ภาพของปัญญาชน "เฉพาะกิจ" นี้ดูเหมือนจะเกิดขึ้นมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง บางทีอาจจะ เป็นนักวิทยาศาสตร์ปรมาณู (เช่น OPPENHEIMER) ซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของปัญญาชนจากแบบสากลมาเป็นแบบเฉพาะกิจ เพราะว่านักวิทยาศาสตร์ปรมาณูมีความสัมพันธ์กับความรู้และสถาบันทางวิทยาศาสตร์ในแบบโดยตรงและเฉพาะส่วนนี้เอง เขาจึงมีเสียงได้มากในเรื่องที่เขาเกี่ยวข้อง แต่ด้วยเหตุที่การคุกคามของก๊วนิวเคลียร์มีผลสะท้อนต่อนุชนชาติ และชะตากรรมของโลกโดยรวม ว่าทกรรมของนักวิทยาศาสตร์ปรมาณูจึงเป็นวาทกรรมสากลไปด้วยในขณะเดียวกัน ลึกลงไปใต้ตราของการประท้วงเรื่องก๊วนิวเคลียร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนทั้งโลกนี้เอง ที่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องปรมาณูสามารถแสดงให้โลกได้เห็นฐานะอันเฉพาะเจาะจงของเขา ในระเบียบแห่งความรู้ได้ ผมคิดว่าเป็นครั้งแรกที่ปัญญาชนถูกกล่าวโดยอำนาจทางการเมืองเพราะเหตุผลที่ว่า เขามีความรู้เฉพาะด้านและความรู้เฉพาะด้านนี้เองที่ทำให้ปัญญาชนกลายเป็นภัยคุกคามทางการเมือง ที่ผมกำลังพูดนี้หมายถึงเฉพาะปัญญาชนในสังคมตะวันตกเท่านั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในสหภาพโซเวียตนั้นอาจเปรียบเทียบกับที่กล่าวมาได้ในบางกรณี แต่กรณีที่มีความแตกต่างก็มีมาก เราจำเป็นต้องเริ่มศึกษากันอย่างจริงจัง เกี่ยวกับความเห็นที่ไม่ลงรอยกันในเรื่องบทบาทของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศตะวันตก และประเทศสัง

คมนิยมตั้งแต่ ค.ศ. 1945 เป็นต้นมา

เป็นไปด้ที่เดียวที่เราจะสมมติว่าภาพของปัญญาชน "สากล" เช่นที่แสดงบทบาทในศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 นั้นแท้จริงแล้วก็ ได้มาจากบุคลิกลักษณะ เฉพาะในประวัติศาสตร์เหมือนกัน บุคลิกที่ว่าก็คือ บุคลิกของผู้ทรงความยุติธรรม ผู้ยึดมั่นในกฎหมาย ผู้ต่อต้านอำนาจแห่งลัทธิ อำนาจ และการใช้ความมั่งคั่งอย่างไม่ถูกต้องและยโสโอหัง ผู้เห็นสากล ภาพของความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายอุดมคติ การต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญๆของศตวรรษที่ 18 คือการต่อสู้กันในเรื่องของกฎหมาย สิทธิ รัฐธรรมนูญและความยุติธรรมทั้งในเหตุผลและในกฎหมายซึ่ง เชื่อว่าจะต้องสามารถเข้ากับมนุษย์ได้อย่างสากลไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ผมคิดว่าคนที่เราทุกวันนี้เรียกว่า "ปัญญาชน" นั้น (ผมหมายถึงในความหมายทางการเมืองมากกว่าในความหมายทางสังคมวิทยา กล่าวคือเป็นผู้ที่ใช้ความรู้ ความสามารถของคนในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม เพื่อเป็นปัจจัยในการต่อสู้ทางการเมือง) เป็นทายาทของนักกฎหมาย หรือมีละนั้นก็ เป็นบุคคลผู้อ้างความเป็นสากลของกฎหมายที่ยุติธรรม แม้การอ้างเช่นนั้นจะขัดแย้งกับผู้ที่มีอาชีพทางกฎหมายก็ตาม (ในฝรั่งเศส วอลแตร์ เป็นแบบฉบับของปัญญาชนในความหมายนี้) ปัญญาชน "สากล" นั้นมีกำเนิดมาจากนักกฎหมายหรือผู้มีชื่อเสียงที่พบว่าความคิดของเขาจะแสดงผลได้เต็มที่ที่สุดก็โดยการเป็นนักเขียน เพราะนักเขียนเป็นผู้ที่นำเอาคุณค่าและความหมายทั้งหลายซึ่งคนทั้งปวงเข้าใจได้มาตีแผ่ แต่รากเง้าของปัญญาชน "เฉพาะกิจ" นั้นไม่ใช่ นักกฎหมาย หรือผู้มีชื่อเสียงหากแต่เป็นผู้คงแก่เรียนหรือผู้เชี่ยวชาญ ผมเพิ่งยกตัวอย่างไปว่านักวิทยาศาสตร์ปรมาวุธทำให้บทบาทของ ปัญญาชนเฉพาะกิจพุ่งขึ้นมาสู่ แนวนอน อันที่จริงแล้ว เส้นทางของปัญญาชนสายนี้เริ่มปรากฏมาแล้วตั้งแต่ เมื่อปลายศตวรรษที่ 19 คาร์วิน หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักทฤษฎีวิวัฒนาการยุคหลัง คาร์วินนั่นเองที่ทำให้ภาพของปัญญาชนเฉพาะกิจมีความชัดเจนขึ้น ความสัมพันธ์อันเต็มไปด้วยความยากลำบากระหว่างลัทธิวิวัฒนาการนักสังคม นิยม ประกอบกับผลลัพธ์อันกำกวมอย่างยิ่งที่ลัทธิวิวัฒนาการแสดงออก (เช่น ในวิชาสังคมวิทยา อาชญาวิทยา จิตเวชศาสตร์และพัฒนพันธุศาสตร์ (EUGENICS) เป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญว่าบุคคลสมัยนี้ผู้คงแก่เรียนจะเริ่มเข้ามา มีบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองนั้นมาถึงแล้ว พวกเขาเข้ามาในนามของผู้กำลังจะทางวิทยาศาสตร์ที่มีลักษณะ "เฉพาะ เรื่อง" บางชนิด ทั้งนี้ยังมีพ้องต้อง พิจารณาว่าลัทธิจะนั้นจะมีความสำคัญเพียงไร กล่าวในเชิงประวัติศาสตร์ได้ว่า คาร์วิน คือผู้หนึ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาของโลกตะวันตกเปลี่ยนทิศทาง (ZOLA ก็มีความสำคัญอย่างใหญ่หลวงถ้ามองจากจุดนี้ เขาเป็นแบบฉบับของปัญญาชนแบบ "สากล" เป็นผู้نب่กกฎหมายและยื่นหยัดในเรื่องความเสมอภาคอย่าง เด็ดเดี่ยว แต่เขานำเอาเรื่องราวของ NOSOLOGY (วิชาเกี่ยวกับโรคและ

การจำแนกโรคชนิดต่างๆ) และลัทธิวิวัฒนาการ (เข้าไปตกแต่งว่าทกรรมของเขาทั้งกระบี่ ด้วยความเชื่อว่ามันมีความเป็นวิทยาศาสตร์ แต่เขาทำไม่ได้มันเลย และด้วยเหตุนี้สัมฤทธิ์ผลทางการเมืองที่มีต่อว่าทกรรมของเขาจึงมีความหมายได้หลายนัย) ถ้าเราต้องการศึกษาเรื่องทำนองนี้อย่างใกล้ชิด เราก็ต้องติดตามผลงานของนักฟิสิกส์ ซึ่งเมื่อต้นศตวรรษนี้เองได้หวนกลับเข้ามามีบทบาทในเวทีอภิเษียงทางการเมืองอีก การอภิเษียงระหว่างนักทฤษฎีลัทธิสังคมนิยม และนักทฤษฎีลัทธิสหภาพมีความสำคัญขึ้นเอกอุในประวัติศาสตร์กระแส

ในทศวรรษนี้ กล่าวได้ว่าชีววิทยาและฟิสิกส์คือเขตการสร้างตัวละครใหม่หรือปัญหาชนเฉพาะกิจที่เด่นกว่าที่อื่นๆ การขยายตัวของโครงสร้างทางเทคนิค-วิทยาศาสตร์ในปริมาณทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ทำให้ปัญหาชนเฉพาะกิจมีความสำคัญขึ้นอย่างแท้จริง ภาพลักษณ์ของปัญหาชนใหม่นี้มีใช้ภาพลักษณ์ของ "นักเขียนอัจฉริยะ" แต่คือ "ผู้คงแก่เรียนชั้นเอก" ปัญหาชนใหม่นี้มีใช้ผู้ที่พูดในนามของประชาชนทั้งปวง เขาไม่จำเป็นต้องต่อต้านองค์อธิปัตย์ที่ไร้ความยุติธรรมหรือเสนาศติชั่วจนกระทั่งตัวตายก็ยังไม่ยอมลง แต่เขาและเพื่อนร่วมงานจำนวนน้อยไม่อาจจะทำงานให้กับรัฐหรือต่อต้านรัฐก็ตาม เป็นผู้มีอำนาจอยู่ในมือซึ่งเป็นอำนาจที่จะก่อคุณอนันต์หรือโทษมหันต์ต่อชีวิตมนุษย์ ปัญหาชนใหม่นี้มีใช้ศิลปินที่พร่ำหาสภาวะนิรันดร แต่เขาคือนักยุทธศาสตร์ที่จัดการเรื่องความเป็นความตายของมนุษย์ ปัจจุบันเรากำลังประสบสภาพที่ไม่มี "นักเขียนใหญ่" ในบรรณภิกษอีกต่อไป

ถึงตรงนี้ขอให้เรากลับมาดูรายละเอียด เรายอมรับว่าที่ควบคุมมากับพัฒนาการของโครงสร้างทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์ของสังคมปัจจุบันก็คือความสำคัญมากขึ้นของปัญหาชนเฉพาะกิจในไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราเร่งที่รวดเร็วขึ้นของกระบวนการนี้ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ปัจจุบันปัญหาชนเฉพาะกิจต้องเผชิญอุปสรรคและอันตรายบางประการ อันตรายจากการที่การต่อสู้ส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและข้อเรียกร้องก็ยังมีจำกัดอยู่เฉพาะภาคเฉพาะส่วน ความเสี่ยงก็คือการที่ปัญหาชนจะต้องถูกบงการโดยพรรคการเมืองหรือองค์กรของสหภาพแรงงานที่ควบคุมการต่อสู้เฉพาะถิ่นเหล่านั้นอยู่ เหนือสิ่งอื่นใดก็คือความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่สามารถพัฒนาการต่อสู้ให้ขยายขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ความเสี่ยงอีกอย่างหนึ่งก็คือไม่มีผู้เข้าร่วมหรือมีผู้เข้าร่วมน้อย ในฝรั่งเศสปัจจุบันเราเห็นตัวอย่างนี้ชัดเจน การต่อสู้ในเรื่องผู้ต้องขัง ระบบการลงโทษและระบบศาล-ตำรวจซึ่งเป็นกระบวนการต่อสู้ที่พัฒนาขึ้นมา "ท่ามกลางความโดดเดี่ยว" โดยอาศัยนักโทษและนักสังคมสงเคราะห์นั้นมันมีแนวโน้มที่จะแยกตัวเองออกจากพลังอื่นๆ ที่สามารถหนุนช่วยให้กระบวนการต่อสู้เติบโตได้ กระบวนการดังกล่าวยอมรับ

เฉพาะอุดมการณ์ที่ไร้เดียงสาและคร่ำครึซึ่งมองปัญหาต่างๆว่าอาจยุติก็คือ ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นผู้บริสุทธิ์แล้วตกเป็นเหยื่อ เป็นแพะรับบาบของสังคม และในอนาคตเขาจะเป็นกำลังสำคัญกับการปฏิวัติได้ การหวนกลับไปหาแนวทางของพวกอนาธิปไตยนิยมแห่งศตวรรษที่ 19 ก็เกิดขึ้นในเงื่อนไขที่ว่า กระบวนการนี้ประสบความสำเร็จแล้วในการประสานพลังเข้ากับ กระแสยุทธศาสตร์การต่อสู้ของสังคมปัจจุบัน ผลลัพธ์ก็คือการแตกแยกอย่างลึกซึ้งระหว่างการผลิตของชนจำนวนมากนักฝ่ายหนึ่ง ซึ่งปลงกรรมกันเองด้วยคำพูดซ้ำซาก กับมวลชนจำนวนมากอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งก็มีเหตุผลอันชอบของเขาเองที่จะมียอมรับรูปแบบการต่อสู้ของฝ่ายแรก แต่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ มวลชนดังกล่าวนี้ด้วยเหตุที่ได้รับการปลุกฝังทางด้านการศึกษาทำให้เกิดความหวาดกลัวพวกอาชญากรมาเป็นเวลายาวนาน กลับรู้สึกเฉยๆ หรือไม่วิตกกังกับการที่จะให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพของกลไกศาลและตำรวจให้มากขึ้นเสียอีก

ผมรู้สึกว่าคุณนี่เรามาถึงจุดที่จะต้องมีการพิจารณาหน้าที่ของปัญญาชนเฉพาะกิจกันใหม่ การพิจารณาใหม่มิได้หมายถึงว่าต้องยกเลิก แม้ว่าตอนนี้จะมีเสียงร่ำหาปัญญาชน "สากล" กันอยู่อีก และบางคนก็ต้องการปรัชญาใหม่ โลกทัศน์ใหม่ ไม่ต้องอื่นไกลคือตัวอย่างของผลสำเร็จจากการต่อสู้ในแวดวงจิตเวชศาสตร์ก็ได้ การต่อสู้ที่มีลักษณะ เฉพาะที่และ เฉพาะกาลเหล่านี้ ยังไม่ได้แสดงให้เห็นเลยว่า เป็นการกระทำที่ผิดพลาดและก็มีได้นำไปสู่ทางตันแต่อย่างใด เราอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของปัญญาชนเฉพาะกิจนั้นจะต้องมีมากขึ้นตามสัดส่วนของความรับผิดชอบทางการเมือง ที่พวกเขามีในฐานะนักวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ เกษษกร และอื่นๆ ไม่ว่าเขาจะเต็มใจยอมรับความรับผิดชอบนั้นหรือไม่ก็ตาม จะเป็นความผิดพลาดที่อันตรายอย่างยิ่งที่จะ มองข้ามความสำคัญทางการเมืองของปัญญาชนเฉพาะกิจเหล่านี้เพียงด้วยเหตุผลที่ว่า เรื่องราวของเขาเป็นเรื่องเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญไม่เกี่ยวกับมวลชน (ซึ่งวิธีการมองแบบนี้ผิดแน่นอนและมวลชนตระหนักถึงปัญหานี้แล้วและก็เข้ามาเกี่ยวพันด้วย) หรือเพียงด้วยเหตุผลที่ว่าปัญญาชนเฉพาะกิจรับใช้ผลประโยชน์ของรัฐหรือทุน (ซึ่ง เป็นความจริงแต่ ณ ขณะเดียวกันตำแหน่งของพวกเขาก็ชี้ให้เห็นว่า มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เพียงไร) หรือด้วยเหตุผลที่ว่าเขาโฆษณาอุดมการณ์ทางวิทยาศาสตร์ (ซึ่งไม่จริงเสมอไป แต่ถึงแม้จะจริงก็เป็นเรื่องจริงเมื่อเทียบกับเรื่องที่สำคัญกว่านั้นคือการสร้างผลโน้มน้าวให้คนทั่วไปเห็นว่า พวกเขาสร้างเฉพาะวาทกรรมที่จริง เท่านั้น)

ผมเชื่อว่าสิ่งที่สำคัญในที่นี้ก็คือสิ่งจะมีได้อยู่นอกอำนาจ หรือไร้อำนาจ ความเชื่อที่ว่าสิ่งจะเป็นเรื่องใหม่เกี่ยวกับอำนาจนั้นมันเป็นนิทานหกหกที่จะต้องถูกเปิดโปงด้วยการศึกษาค้นคว้าต่อไป แต่อันที่จริงแล้วสิ่งจะมีใช้รางวัลที่จะได้มาจากการใช้ความคิดอิสระ มีใช้ผลพลอยได้จากกาอยู่อย่าง

วิเวกเป็นเวลานาน และมีชัทธิทธิประโยชน์พิเศษของผู้ที่ประสบความสำเร็จในการปลดปล่อยตัวเอง สิ่งจะเป็นสิ่งที่อยู่ในโลกนี้ เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นมาได้ด้วยการประสมารูปแบบอันหลากหลายของการฝึกใจ และสิ่งจะกระตุ้นให้ประสิทธิผลของอำนาจแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ สิ่งคมแต่ละสิ่งคมย่อมมีระบอบแห่งสิ่งจะของตนเอง มีสิ่งที่เรียกว่า "การเมืองทั่วไป" แห่งสิ่งจะกล่าวคือมีชนิดของวาทกรรมที่แน่นอนชุดหนึ่งซึ่งสิ่งคมนั้นยอมรับและใช้มันในฐานะที่เป็นเรื่องจริง มีกลไกและกฎเกณฑ์ที่ทำให้คนในสิ่งคมนั้นสามารถแยกคำกล่าวอ้างที่จริงออกมาจากคำกล่าวอ้างที่ไม่จริงได้ มีวิธีที่จะให้การรับรองหรือไม่รับรองถ้อยแถลงเหล่านั้น มีเทคนิคและกระบวนการที่ได้รับการที่โต้แย้งยกย่องว่ามีคุณค่าต่อการแสวงกาสิ่งจะ และมีการกำหนดสถานภาพว่าใครจะเป็นคนบอกว่าอะไรจริง อะไรไม่จริง

ในสิ่งคมอย่างเช่นสิ่งคมของเราทุกวันนี้ "เศรษฐศาสตร์การเมือง" ของสิ่งจะนั้นมีลักษณะ 5 ประการคือ ประการที่หนึ่ง "สิ่งจะ" นั้นรวมศูนย์อยู่ที่รูปแบบของวาทกรรมเชิงวิทยาศาสตร์และสถาบันที่ผลิตวาทกรรมดังกล่าว ประการที่สอง สิ่งจะเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับภาระเร่งเร้าอย่างสม่ำเสมอของเศรษฐกิจและการเมือง (ความต้องการสิ่งจะนั้นมีมากพอๆกับความต้องการการผลิตทางเศรษฐกิจและความต้องการอำนาจทางการเมือง) ประการที่สาม สิ่งจะเป็นสิ่งที่มีการบริโภคและเผยแพร่กันในหลายรูปแบบ (แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ สิ่งจะก็จะกระจายไปตามกลไกของการศึกษาและข่าวสารอย่างกว้างขวางทั่วเรือนร่างของสิ่งคม) ประการที่สี่ สิ่งจะถูกสร้างขึ้นและถูกส่งทอดไปยังที่อื่นๆภายใต้การควบคุมของกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจและการเมือง (เช่น มหาวิทยาลัย กองทัพ หนังสือและสื่อสารมวลชน) แม้ว่ากลไกเหล่านี้จะไม่อาจผูกขาดการควบคุมไว้ได้ทั้งหมดแต่ก็เป็นส่วนสำคัญทีเดียว และประการสุดท้าย สิ่งจะเป็นประเด็นสำคัญของการถกเถียงทางการเมืองและการเผชิญหน้ากันทางสิ่งคมทั้งบาง (คือการต่อสู้ "ทางอุดมการณ์")

ผมมีความคิดเห็นว่า สิ่งที่เราจะต้องใส่ใจในเรื่องปัญหาชนก็คือแท้จริงแล้วปัญหาชนไม่ใช่ "ผู้ยึดถือคุณค่าอันเป็นสากล" ตรงกันข้ามปัญหาชนคือผู้ดำรงตำแหน่งเฉพาะอันหนึ่ง ซึ่งความเฉพาะดังกล่าวในสภาพของสิ่งคมอย่างเราคือสิ่งที่ผูกพันกับการทำงานของโลกของสิ่งจะ กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ปัญหาชนมีลักษณะเฉพาะอยู่ 3 ด้าน คือ ด้านแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับฐานะทางชนชั้นของเขา (ไม่ว่าเขาจะเป็นปัญหาชนของกระดุมหินน้อยทำงานรับใช้ระบบทุนนิยมหรือปัญหาชน "อินทรีภาพ" ของชนชั้นกรรมาชีพก็ตาม) ด้านที่สองคือเงื่อนไขแห่งชีวิตและการทำงานของเขาซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันกับฐานะปัญหาชนของเขา (เช่น เรื่องที่เขาทำวิจัย ตำแหน่งแห่งที่ของเขาในห้องทดลอง ชนิดของความเรียกร้องต้องการทางเศรษฐกิจการเมือง

ที่เขาต้องการคอบสนองหรือต้องการต่อต้านในมหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล หรือ ที่อื่นๆ) และด้านสุดท้ายก็คือ ลักษณะเฉพาะของการเมืองของสังคมนิยมของเรา และปัจจัยด้านสุดท้ายนี้เองที่เป็นตัวบ่งชี้ว่าฐานของปัญญาชนเฉพาะกิจจะมีบทบาทในระดับทั่วไปหรือไม่ และการต่อสู้ที่มีลักษณะเฉพาะภาคเฉพาะส่วนของเขาจะมีผลหรือมีนัยที่มากกว่าเพียงการต่อสู้ส่วนตัวหรือไม่ เพียงไร ผมคิดปัญญาชนสามารถทำการต่อสู้ในระดับทั่วไปได้ก็ในเรื่องระบอบแห่งสังคมนิยม ซึ่งเรื่องนี้มีผลสำคัญต่อโครงสร้างและการดำรงอยู่ของสังคมนิยมของเราเป็นอย่างยิ่ง ในการต่อสู้ "เพื่อสังคมนิยม" หรืออย่างน้อย "ที่เกี่ยวข้องกับสังคมนิยม" ควรเป็นที่เข้าใจด้วยว่าสังคมนิยมที่มีคำนี้มีความหมายว่า "มีสังคมนิยมดำรงอยู่แล้วจำนวนหนึ่ง แล้วเราก็เข้าไปค้นพบและยอมรับมัน" แต่ผมหมายถึง "กฎเกณฑ์จำนวนหนึ่งที่ชี้แยกของจริงออกจากของไม่จริง และ เมื่อแยกแล้วก็มิผลของอำนาจที่มีลักษณะเฉพาะตัวจำนวนหนึ่ง เข้ามาถือทางสิ่งทีถือว่าจริง" ควรเป็นที่เข้าใจอีกด้วยว่าการต่อสู้ประเภทนี้มีใช้การต่อสู้ที่กระทำ "ในนาม" ของสังคมนิยม แต่หมายถึงการต่อสู้ในเรื่องสถานะของสังคมนิยม และบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองที่สังคมนิยมแสดงอยู่ เป็นเรื่องจำเป็นที่เราจะต้องคิดถึงปัญหาทางการเมืองของปัญญาชนในแง่ของ "สังคมนิยม" และ "อำนาจ" ไม่ใช่นามของ "วิทยาศาสตร์" และ "อุดมการณ์" และถ้าคิดได้เช่นนี้แล้ว ปัญหาเรื่องอาชีพของปัญญาชนก็ตีและปัญหาการแบ่งแยกกระหว่างแรงงานที่ชี้สมองกับแรงงานที่ชี้กำลังกายก็ตีก็จะมองกันใหม่ได้

ที่พูดมาทั้งหมดนั้นยังมีความสับสนและไม่แน่นอนอยู่มาก เรื่องความไม่แน่นอนเป็นความจริงโดยแท้ และที่พูดนั้นก็เพียงสมมุติฐานเท่านั้นเพื่อจะทำความสับสนน้อยลงบ้าง ผมก็ขอให้พิจารณา "ข้อเสนอ" สักสองสามประการ และต้องย้ำไว้ด้วยว่ามีข้อเสนออันหนักแน่นแต่ประการใด เพียงแต่เป็นข้อเสนอแนะ เพื่อให้มีการพิสูจน์และประเมินกันต่อไป

"สังคมนิยม" ควรเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึงระบบของกระบวนการที่มีระเบียบซึ่งใช้ในการผลิต (PRODUCTION) การวางระเบียบ (REGULATION) การแจกจ่าย (DISTRIBUTION) การเผยแพร่ (CIRCULATION) และการดำเนินการ (OPERATION) ในเรื่องต้อยตลกทั้งปวง (STATEMENTS)

"สังคมนิยม" มีความเกี่ยวพันในเชิงวัฏจักรกับระบบของอำนาจซึ่งสร้างและหนุนสังคมนิยม และมีความเกี่ยวพันกับสัมฤทธิ์ผลของอำนาจซึ่งสังคมนิยมกระตุ้นให้เกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้วสัมฤทธิ์ผลนั้นก็กลับมายายชอบเขตของสังคมนิยมให้กว้างขึ้น ทั้งหมดนี้คือ "ระบอบ" แห่งสังคมนิยม

ระบอบแห่งสังคมนิยมมิได้เป็นเพียงเรื่องของอุดมการณ์ หรือโครงสร้างส่วนบน แต่มันเป็นเงื่อนไขของการก่อร่างและการพัฒนาของระบบทุน

นิยม และ ระบอบอันเดียวกันนี้เอง เมื่อปรับปรุงแก้ไขบางที่แล้ว ก็นำไปใช้ งานกันอยู่ในประเทศสังคมนิยมด้วย (ในที่นี้ผมจะไม่พูดถึง เรื่องของประเทศ จีนเพราะผมมีความรู้น้อยเต็มที)

ปัญหาทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับประชาชนมิใช่อยู่ที่การวิจารณ์ เนื้อหาทางอุดมการณ์ที่ถือกันว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ มิใช่อยู่ที่ สร้างความมั่นใจว่าปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์ที่ตนกระทำอยู่นั้นมีอุดมการณ์ที่ ถูกต้อง แต่อยู่ที่ว่าจะให้ความแน่นอนได้อย่างไรว่ามีความเป็นไปได้ที่จะ สร้างการเมืองแห่งสังคมนิยมขึ้นมาใหม่ ปัญหาสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนจิตสำนึกของ ประชาชน (สิ่งที่อยู่เหนือหัวของประชาชน) แต่อยู่ที่การเปลี่ยนการเมือง เศรษฐกิจ และสถาบันของระบอบที่ทำการผลิตสังคมนิยม

ปัญหาสำคัญอยู่ที่ การปลดปล่อยสังคมนิยมออกจากทุกระบบของอำนาจ (ซึ่งคงจะเป็นเรื่องเพื่อเจ้อ เพราะสังคมนิยมในตัวของมันเองก็คืออำนาจอยู่แล้ว) แต่อยู่ที่การถอดอำนาจของสังคมนิยมออกจากรูปแบบอื่นๆที่แสดงความเป็น เจ้า ไม่ว่าจะเป็นในทางสังคมนิยมเศรษฐกิจหรือวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบที่อำ นาจของสังคมนิยมดำเนินไปในสังคมของเราปัจจุบัน

โดยสรุปปัญหาทางการเมืองไม่ใช่ เรื่องของข้อผิดพลาด สิ่งลวง ตา จิตสำนึกที่ผิดแปลกสภาวะ หรืออุดมการณ์ แต่ปัญหาทางการเมืองก็คือตัว สังคมนิยมมันเอง และด้วยเหตุนี้แหละ NIETZSCHE จึงสำคัญนัก

อรรถาธิบาย

1. กรณียุติเชนโก (LYSENKO BUSINESS)

ลิเชนโก (TROFIM DENISOVICH LYSENKO) เป็นนักชีววิทยาและนักการเกษตรชาวรัสเซีย (ค.ศ. 1898-1976) ความคิดของเขามีอิทธิพลต่อวงวิชาการชีววิทยากระแสหลักของสหภาพโซเวียตในทศวรรษ 1930 ในปี ค.ศ. 1948 คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตให้การรับรองอย่างเป็นทางการว่า ทักษะของเขาเป็นทักษะเดียวที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ทักษะของเขาเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964 จนกระทั่งเสื่อมความนิยมไปจนถึงที่สุด อาจกล่าวได้ว่าทักษะของลิเชนโกก็คือลัทธิลามาร์คานิซึมของโซเวียตรัสเซีย (SOVITE LAMARCKISM) นั่นเอง

ลามาร์ค (ค.ศ. 1744-1829) เป็นนักสัตววิทยาชาวฝรั่งเศส ความคิดหลักของลามาร์คคือ เรื่องการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมลักษณะทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งที่ปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นยีราฟมีคอยาวเป็นผลมาจากการปรับตัวของพันธุกรรมเพื่อให้ยีราฟสามารถกินใบที่อยู่สูงได้

ภายใต้อิทธิพลของลิเชนโก ลัทธิลามาร์คถูกแปรสภาพให้มีนัยสำคัญทางการเมืองอย่างมาก วิชาพันธุกรรมศาสตร์ถูกลบบทบาทจนกระทั่งเกือบไม่มีความสำคัญอันใดเลย เพราะทักษะแบบลิเชนโกเชื่อว่า ถ้าจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแล้วลักษณะพันธุกรรมของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้เองตามกลไกการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยสรุปแล้ว ทักษะดังกล่าวนี้ให้ความชอบธรรมอย่างสูงต่อการใช้อำนาจวางแผนการพัฒนาไปในทิศทางที่ผู้มีอำนาจปรารถนา

2. ค่ายกัก (GULAG) เป็นชื่อย่อที่เรียกการบริหารงานค่ายแรงงานเพื่อ

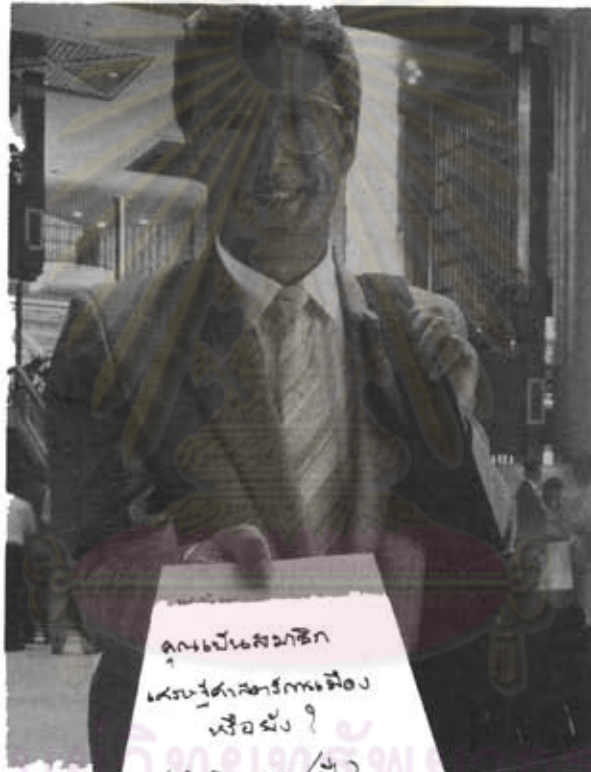
การตัดสินโทษ (MAIN ADMINISTRATION OF CORRECTIVE LABOUR CAMPS) ซึ่งเป็นหน่วยงานงานตำรวจลับของสหภาพโซเวียต องค์การบริหารดังกล่าวมีหน้าที่จับผู้ที่มีพฤติกรรมทางการเมืองหรืออุดมการณ์เบี่ยงเบนไปจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์ โดยให้ใช้แรงงานในค่ายกักกัน หนังสือ THE GULAG ARCHIPELAGO ของ SOLZHENITSYN (1974) เสนอภาพอันเชิงเปรียบเทียบว่าทั่วดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลของสหภาพโซเวียตนั้น เต็มไปด้วยเกาะแก่งที่เป็น "กัก" เมื่อหนังสือเล่มดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์นั้นสหภาพโซเวียต ผู้เขียนก็ถูกเนรเทศออกจากประเทศในทันทีที่หนังสือของเขาวางตลาด

3. จิตเวชศาสตร์แนวพาฟลอฟ (PAVLOVIAN PSYCHIATRY)

IVAN PETROVICH PAVLOV (ค.ศ. 1849-1936) เป็นนักจิตวิทยาชาวรัสเซีย แนวคิดหลักของพาฟลอฟ ก็คือ ระบบประสาทเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมทางกายทุกชนิด ระบบประสาทจะเป็นตัวเก็บรับประสบการณ์ที่เกิดจากสิ่งเร้า (STIMULI) และการตอบสนอง (RESPONSES) ของร่างกายในอดีต ระบบการสร้างเงื่อนไขที่เกิดจากการเร้าและการสนองที่สะสมจากประสบการณ์ในอดีตนี้เรียกว่า "CLASSICAL CONDITIONING" ดังนั้น

เมื่อร่างกายประสบกับสิ่งเร้าที่เหมือนหรือคล้ายกับที่เคยประสบการณ์ก่อนในอดีต ระบบประสาทก็จะสั่งการได้ล่วงหน้าให้ร่างกายเตรียมตอบสนองได้อย่างเหมาะสม นัยสำคัญของจิตวิทยาและจิตเวชศาสตร์แนวนี้ก็คือ ถ้าเราสามารถควบคุมกระบวนการป้อนสิ่งเร้าได้ตามที่เราต้องการ เราก็จะสามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์ได้

.pa

พัฒนาการความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน

ภาพร อติวานิชยพงศ์ เขียน
เศรษฐศาสตร์การเมือง ร่วมกับสำนักพิมพ์สร้างสรรค์ พิมพ์

ราคา 25 บาท